

บทที่ ๒

หลักจริยศาสตร์ตามแนวของพระพุทธศาสนา

พุทธศาสนามีหลักสำหรับให้คนทั่วไปปฏิบัติละเว้นจากการทำชั่วมุ่งทำแต่ความดี แนวปฏิบัติที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันสงบสุข กล่าวคือ การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมโดยตามปกติ จะปรารถนาแต่ความสุขมากกว่าความทุกข์ ตามทัศนะของพุทธศาสนาความปรารถนาดังกล่าวของคนในสังคมสามารถประพฤติปฏิบัติให้สมปรารถนาได้ คือ “หลักจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนา” เป็นการศึกษาหลักของพุทธจริยศาสตร์ที่มุ่งไปสู่เป้าหมายสูงสุดตามอุดมคติของพุทธโดยมีประเด็นศึกษา คือ หลักของศีล ๕

๒.๑ พุทธจริยศาสตร์กับการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิต : มนุษย์

ตามหลักการของพระพุทธศาสนา ศีล หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่บริสุทธิ์ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตนตามหลักการของไตรสิกขา ศีล จึงมิใช่ข้อปฏิบัติให้ถึงจุดหมายในตัวเอง แต่เป็นมรรคาสู่ความก้าวหน้าขั้นต่อไป คือ การพัฒนาจิตใจ โดยนัยนี้ คุณค่าทางด้านจิตใจ คือ เจตนาที่จะงดเว้นการกระทำที่เป็นการเบียดเบียนหรือก่อโทษ จะทำให้จิตใจบริสุทธิ์ เป็นวิธีการพัฒนาคุณภาพจิตให้ก้าวหน้าขึ้น เพื่อให้เป็นบ่อเกิดของปัญญาต่อไป การควบคุมความประพฤติตามหลักการของศีลนี้ มีสมมติฐานว่า ความรับผิดชอบขั้นพื้นฐานที่สุดของบุคคลแต่ละคนก็คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ในการที่จะไม่ให้ความคิดที่จะทำความไม่ดีด้วยการเบียดเบียน หรือล่วงละเมิดต่อผู้อื่นอยู่ในจิตใจของตนเลย เมื่อมีความบริสุทธิ์นี้รองรับอยู่เป็นเบื้องต้นแล้ว ความรับผิดชอบนั้นจึงขยายกว้างออกไปถึงขั้นเป็นการธำรงรักษา และเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าแห่งคุณธรรมของตน ด้วยการชวนชวยทำความดี บำเพ็ญประโยชน์สุขแก่คนอื่น^๑

ศีล คือ แนวทางในการฝึกฝนพัฒนาตน บ่มเพาะจิตใจให้เจริญก้าวหน้า เพื่อเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา และในขั้นต้น ศีลอันหมายถึงศีลห้า คือหลักการที่ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อสรรพสัตว์ เป็นหลักการที่เน้นถึงความสัมพันธ์ของทุกคนในสังคมให้ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ เพื่อประโยชน์สุขแก่สังคม โดยจะเห็นว่า ก่อนที่พระพุทธองค์จะทรงบัญญัติสิกขาบท พระองค์จะทรงเกริ่นว่า “สิ่งใดไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รักไม่เป็นที่พอใจของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้นไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร”^๒ คำกล่าวนี้สะท้อนหลักการทางความประพฤติต่อสิ่งรอบข้างและสังคมไว้ชัดเจนว่า ให้ปฏิบัติต่อผู้อื่นเหมือนกับที่ต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตนเอง เพราะจะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายคำนึงถึงซึ่งกันและกัน รวมถึงไม่ล่วงเกินและล่วงละเมิดในสิทธิของกันและกัน

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗๖๓.

^๒ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๐๓/๕๐๒.

ศีล ๕ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ในครั้งพุทธกาล เป็นแนวทางการอบรมพฤติกรรมมนุษย์ ที่มุ่งเน้นไปยังส่วนบุคคลมากกว่าส่วนอื่นๆ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการตีความใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่แปรเปลี่ยนไป แต่ยังคงซึ่งสาระดั้งเดิมแห่งเถรวาท เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานชีวิตในปัจจุบัน โดยจะครอบคลุมทั้งมิติทางจิตปัญญา ทางสังคม และทางสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ การบรรลุจุดประสงค์ทางจิตใจ เพื่อเกื้อหนุนให้จุดประสงค์ทางสังคมเจริญงอกงามขึ้น ผู้ปฏิบัติพึงต้องระวังพฤติกรรมการทำงานที่จะเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของจิตใจ พฤติกรรมองค์กรที่จะกล่าวต่อไปจึงเป็นจริยธรรมพื้นฐาน อันเป็นแนวทางฝึกฝน อบรม และควบคุมวิธีการดำเนินชีวิต เพื่อให้ทุกการกระทำในกิจกรรมต่าง ๆ เกื้อหนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติ และเป็นกิจกรรมที่รับใช้ชีวิตมนุษย์อย่างแท้จริง ประกอบด้วยหลักจริยศาสตร์ ๕ ประการ กล่าวคือ

ก. การส่งเสริมชีวิต : การไม่ทำร้ายผู้อื่น

ในขั้นต้น จริยศาสตร์ข้อนี้หมายถึง การไม่ทำลายชีวิตใดๆ “ชีวิต” ในที่นี้ครอบคลุมถึงชีวิตมนุษย์และสรรพสัตว์ต่างๆ “การทำลาย” ครอบคลุมทั้งการทำชีวิตให้สิ้นไป และการทำลายสุขภาพร่างกายให้เสื่อมโทรมลง ซึ่งจะนำไปสู่ความเจ็บป่วย และการจบชีวิตในที่สุด “การทำลาย” นี้สามารถเป็นการกระทำทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ กระทำด้วยตนเอง ทางอ้อม คือ การจ้างวาน หรือการสนับสนุนผู้อื่นกระทำ รวมถึงการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ในการทำลายชีวิต การทำลายชีวิตนี้มีรากฐานจากความรุนแรงในจิตใจ ดังนั้น จริยศาสตร์ข้อนี้ยังครอบคลุมถึงพฤติกรรมที่ไม่ส่งเสริมความรุนแรงของบุคคล และสังคมที่จะนำไปสู่การทำลายชีวิตด้วย

ข. การเคารพในทรัพย์สินผู้อื่น : การไม่ครอบครองทรัพย์สินผู้อื่น

จริยศาสตร์ข้อนี้มีความหมายเริ่มต้นจาก การไม่ครอบครองทรัพย์สินผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หมายถึง การขโมย การลักลอบ การหลอกลวง การกดขี่ และการขูดรีด^๓ ภายใต้ระบบธุรกิจปัจจุบัน ทรัพย์สินยังมีความหมายถึง ทรัพย์สินทางปัญญา อันประกอบด้วย โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ความรู้ และภูมิปัญญาในศาสตร์ต่างๆ ความคิดทางวิชาการในรูปแบบตำราและหนังสือ ความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบของสื่อต่างๆ สิทธิบัตรทางเทคโนโลยี และเภสัชกรรมต่างๆ ดังนั้น การไม่ครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต จึงหมายถึงไม่การคัดลอก การไม่ปลอมแปลง และการไม่ดัดแปลงด้วย

จริยศาสตร์ข้อนี้มีความหมายครอบคลุมถึง การส่งเสริมไม่ให้มีการหาประโยชน์จากทรัพย์สินของผู้อื่น กิจกรรมที่ปลูกฝังค่านิยมในการไม่บริโภคสินค้าลอกเลียนแบบ หรือสินค้าฝ่าฝืนลิขสิทธิ์ทางปัญญาจัดเป็นพฤติกรรมองค์กรในลักษณะนี้ กิจกรรมการคืนชีวิตให้กับธรรมชาติด้วยการปลูกป่า ไม่เป็นเพียงการส่งเสริมชีวิตให้แก่สิ่งแวดล้อม ยังเป็นการป้องกันการลักขโมยธรรมชาติจากผู้คนในอนาคตอีกด้วย

ค. การไม่ล่วงละเมิดทางเพศ : การไม่เป็นชู้กับสามี หรือภรรยาผู้อื่น

ในพฤติกรรมส่วนบุคคล การล่วงละเมิดทางเพศ หมายถึง การมีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่มีเจ้าของ แต่ในพฤติกรรมทางสังคม การล่วงละเมิดทางเพศครอบคลุมถึงการใช้เพศสัมพันธ์เป็นเครื่องมือในการ

^๓ที.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๐๙-๑๑๑.

กระทำ หรือการใช้อำนาจหน้าที่ในการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา การใช้เพศสัมพันธ์เป็นเครื่องมือในการกระทำแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ทางตรง และทางอ้อม

ทางตรง หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการค้าบริการทางเพศโดยตรงไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบ แอบแฝงใดๆ โดยเฉพาะการค้าประเวณีเด็ก เพราะเด็กยังจัดเป็นผู้อยู่ในปกครองของบิดามารดา

ทางอ้อม หมายถึง การใช้เพศสัมพันธ์ซึ่งอาจจะเป็นตนเอง หรือจากการหามาให้ เพื่อเป็นแรงกระตุ้นในการส่งเสริมการขาย วิธีปฏิบัติที่เป็นที่นิยมและประสบความสำเร็จอย่างดีมาแต่ช้านาน ในสังคมไทยในการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างองค์กรกับลูกค้า คือ การให้ความบันเทิงแก่ลูกค้า ด้วยการนำไปสถานบริการทางเพศ เปรียบเสมือนกิจกรรมส่งเสริมการขายทางอ้อมกิจกรรมหนึ่งใน บางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับบุรุษเพศโดยตรง บางองค์กรมักจ้างสาวสวยให้เป็นพนักงานขาย และส่งเสริมให้พนักงานขายเหล่านั้นใช้เรือนร่างของตนในการปิดยอดขาย โดยแบ่งคอมมิชชั่นที่สูงจากยอดขายที่ได้ การกระทำในทั้งสองลักษณะจัดเป็นการล่วงละเมิดจริยธรรมทางเพศทั้งสิ้น

พฤติกรรมที่ยกระดับจริยศาสตร์ข้อนี้ให้สูงขึ้น คือ การส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้มั่นคง แข็งแรง เปี่ยมด้วยความรักและความซื่อสัตย์

ง. ความซื่อสัตย์ : การไม่กล่าวเท็จ

จริยศาสตร์ข้อนี้เริ่มต้นจากการไม่กล่าวเท็จ การกล่าวเท็จมีความหมายถึง กิริยาที่ทำให้เข้าใจเรื่องที่ไม่เป็นจริง ไม่แท้ ว่าเป็นเรื่องจริง เรื่องแท้^๔ การใช้กาย ใช้ของที่เนื่องด้วยกาย ใช้วาจา กระทำกิริยาหลอกลวงผู้อื่น^๕ และยังครอบคลุมถึงการใช้คำไม่จริงประกอบคำจริง เพื่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน^๖ พฤติกรรมทางสังคมที่มีแนวโน้มละเมิดหลักการนี้ได้มากที่สุดและเห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ กลยุทธ์การขาย และการสื่อสารทางการตลาด ที่ครอบคลุมถึง การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมส่งเสริมการขายต่างๆ กล่าวคือ

๑. การโฆษณาเกินความจริง เช่น การโฆษณาครีมทาหน้าให้ดูอ่อนเยาว์ โดยใช้ภาพหน้าเด็ก มาสื่อถึงประสิทธิผลของครีม

๒. การโฆษณาที่ใช้บุคคลมีชื่อเสียง หรือมีหน้าตาดี แต่ไม่ได้ใช้สินค้าจริง มาเป็นผู้นำเสนอ สินค้า เพื่อพยายามให้ผู้ชมเข้าใจว่า เมื่อใช้สินค้าแล้วจะเป็นแบบผู้นำเสนอ การกระทำในลักษณะนี้ จัดเป็นการหลอกลวง

๓. การโฆษณาที่ให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน หรือเพียงด้านเดียว โดยปกปิดหรือละเลยข้อมูลอื่นๆ ที่อาจจะทำให้ผู้บริโภคไม่ตัดสินใจซื้อสินค้า

๔. การโฆษณาแบบเปรียบเทียบที่นำเสนอข้อมูลของคู่แข่งไม่ครบถ้วน นำเสนอแต่ด้านที่ ดีกว่า โดยละเลยด้านที่ดีกว่า และพยายามโน้มน้าวให้ผู้ชมเห็นว่า สินค้าของตนเองดีกว่าของคู่แข่ง

^๔ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๙๑.

^๕ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๙๒.

^๖ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๙๓.

๕. การสื่อสารในลักษณะบิดเบือนความเป็นจริง โดยพยายามนำเสนอข้อมูลในมุมมองที่เอื้อประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ^๗

จ. ส่งเสริมการตระหนักรู้ : การมีจิตสำนึกที่ดี

จริยศาสตร์ข้อนี้มีความหมายเริ่มต้นจากการไม่บริโภคสิ่งมีนเมา สิ่งมีนเมา หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ก่อให้เกิดผลเสียแก่ร่างกายและจิตใจ ส่งผลกระทบต่อสติสัมปชัญญะของผู้เสพ นำไปสู่การขาดจิตสำนึกที่ดีและความตระหนักรู้ เป็นต้นเหตุสำคัญในการล่วงละเมิดจริยธรรมอื่นๆ ได้อย่างง่ายดาย ในบริบทดั้งเดิม มีความหมายถึง สุราและเมรัย^๘ หรือเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ ครั้นเมื่อสังคมแปรเปลี่ยนไป ของมีนเมาใหม่ ๆ ได้ถูกสรรสร้างขึ้นให้มีประสิทธิภาพที่ประณีตและหลากหลายมากขึ้น ความหมายของสิ่งมีนเมาจึงถูกขยายให้ครอบคลุมสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ เหล่านี้ ได้แก่ ยาเสพติดในรูปแบบต่างๆ เช่น โคเคน ยาบ้า ยาไอซ์ เป็นต้น พระดิช นัท ฮันท์ ได้ให้นิยามที่กว้างขึ้นโดยครอบคลุมไม่เพียงแต่สุรา ของมีนเมา ตามความหมายดั้งเดิม แต่ยังรวมถึง สิ่งที่สามารถก่อพิษภัยต่างๆ แก่จิตสำนึก อันได้แก่ รายการโทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือ ภาพยนตร์^๙ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สิ่งมอมเมาทางปัญญานั้นเอง

๒.๒ พุทธจริยศาสตร์การแก้ปัญหาชีวิต : มนุษย์

อบายมุข มาจากคำว่า อบาย + มุข ซึ่ง อบาย หรือ อบาย แปลว่า ความเสื่อม + มุข แปลว่า ทาง เพราะฉะนั้นคำว่า อบายมุข จึงแปลว่า แนวทางแห่งความเสื่อม หรือทางที่จะนำไปสู่ความพินาศ^{๑๐} ซึ่งจากการศึกษาตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่าอบายมุขนั้นแบ่งออกได้ ๒ หมวดด้วยกัน คือ

๑. อบายมุข ๔ หมายถึง ช่องทางแห่งความเสื่อม, เหตุแห่งความฉิบหาย ๔ ประการ คือ
  - (๑) เป็นนักเลงหญิง
  - (๒) เป็นนักเลงสุรา
  - (๓) เป็นนักเลงการพนัน
  - (๔) มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนชั่ว^{๑๑}

จะเห็นได้ว่า อบายมุขที่กล่าวมาจะเป็นหนทางแห่งความเสื่อมความพินาศแห่งทรัพย์แล้ว ในทางพุทธจริยศาสตร์ยังกล่าวว่า อบายมุข ยังถือเป็นสิ่งที่ขัดขวางต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ และการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมไร้สันติสุข ปราศจากสันติธรรม และ

^๗ ศักดิ์ชัย อนันต์ตรีชัย, “จริยศาสตร์ในการดำเนินธุรกิจของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๗.

^๘ ชู.ช.อ. (ไทย) ๑/๑/๒๙.

^๙ Thich Nhat Hanh, “Five Mindfulness Trainings”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <www.plumvillage.org/HTML/practice/html/5_mindfulness_trainings.htm>. [6 ตุลาคม ๒๕๕๙].

^{๑๐} ไสว มาลาทอง, *คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๙.

^{๑๑} อัง.ส.ต.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๒๔.

ศีลธรรมอันดีงามในทางพุทธปรัชญา รวมทั้งเป็นสิ่งที่ให้โทษแก่มนุษย์ผู้หวังความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม^{๑๒} อีกทั้งอบายมุขต่าง ๆ นั้นยังเป็นความเสื่อมแก่ชีวิตมนุษย์ใน ๔ ทาง คือ

๑) ความเสื่อมทางกาย

ความเสื่อมทางกาย แปลว่า ทาง หรือหนทาง ที่จะนำสู่ความเป็นโทษต่อภพนั้นเอง ในพระไตรปิฎกนั้นกล่าวแสดงถึงโทษของมหรสพ เพียงว่าบุคคลผู้เที่ยวดูมหรสพนั้นจะหลงเพลิดเพลินยินดีดีตื่นรนติดตามเที่ยวชมมหรสพต่างๆ นั้นไปในทุกๆ ที่ ที่มีการจัดมหรสพซึ่งมิได้บอกถึงผลเสียหรือโทษ อย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา ดังปรากฏในสังคาลกสูตรว่า

การเที่ยวดูมหรสพมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ

๑. มีการรำที่ไหน (ไปที่นั่น)
๒. มีการขับร้องที่ไหน (ไปที่นั่น)
๓. มีการประโคมที่ไหน (ไปที่นั่น)
๔. มีเสภาที่ไหน (ไปที่นั่น)
๕. มีการบรรเลงที่ไหน (ไปที่นั่น)
๖. มีเถิดเทิงที่ไหน (ไปที่นั่น) คหบดีบุตร การเที่ยวดูมหรสพมีโทษ ๖ ประการ นี้แล^{๑๓}

ในปัจจุบันมหรสพส่วนใหญ่นิยมที่จะจัดขึ้นในเวลาวิกาลซึ่งถือเป็นเวลาพักผ่อนร่างกายจากการทำงานและกิจต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเวลากลางวัน การเที่ยวชมมหรสพในเวลาวิกาลนั้นเมื่อพิจารณาคุณค่าแท้ และความจำเป็นต่อชีวิตที่สัมพันธ์กับปัจจัย ๔ รวมทั้งกระบวนการใช้อินทรีย์ที่เป็นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของมนุษย์แล้ว พบว่าการเที่ยวชมมหรสพนั้นถือเป็นมรรคาที่จะนำสู่ความเสื่อมทางกายแก่มนุษย์ให้เกิดขึ้นใน ๓ ทาง คือ

(๑) ความเสื่อมทางสุขภาพกาย

ความเสื่อมทางสุขภาพกาย เกิดจากกระบวนการเสพเสวยทางอายตนะที่เป็นไปเพื่อสนองตัณหา คือ โมหะ ที่หลงติดในสุขเวทนาจากการเสพเสวยอารมณ์ที่เกิดจากมหรสพนั้น ด้วยความหลงติดในสุขเวทนา ความเพลิดเพลินยินดีในอารมณ์เช่นนี้ จึงเป็นเหยื่อหลอกล่อให้ตื่นรนแสวงหาเสพเสวยอารมณ์นั้นอยู่ร่ำไป จนทำให้ขาดการเอาใจใส่ต่อสุขภาพ

(๒) ความเสื่อมแห่งชีวิต

ชีวิตมนุษย์อาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเกื้อกูลส่งเสริมให้ดำรงชีพอยู่อย่างเหมาะสม การหาปัจจัย ๔ นั้นเป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องเกี่ยวเนื่องกับสังคัม เพื่อแลกเปลี่ยนปัจจัย ๔ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า การจ้างงาน หรือ การทำงาน ซึ่งในแง่ของพุทธปรัชญานั้นเป็นไปเพื่อสนองความต้องการคุณภาพชีวิต^{๑๔} การทำงานนั้นบางครั้งก่อให้เกิดความเหนื่อยล้า ความตึงเครียด ความกดดันให้เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นการจัดมหรสพจึงถูกใช้เพื่อให้เป็นทางออกหนึ่งในสังคัมที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน ส่งเสริมความสุขสนองต่อความต้องการทางอารมณ์

^{๑๒}ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน, หน้า ๒๐๑.

^{๑๓}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๐/๒๐๓.

^{๑๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ทิศทางการพัฒนาในอนาคต*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

(๓) ความเสื่อมแห่งทรัพย์

ทรัพย์ในทัศนะทางพุทธจริยศาสตร์เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมเกื้อกูลสัมพันธ์กับปัจจัย ๔ ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ ความเป็นคุณค่าแท้ส่งเสริมร่างกายให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับธรรมชาติ และสังคมที่ส่งเสริมเกื้อกูล ไม่เกิดโทษต่อชีวิตในด้านต่าง ๆ^{๑๕}

จะเห็นได้ว่า อบายมุขในทางพุทธจริยศาสตร์นั้น เป็นความเสื่อมต่อการพัฒนาศักยภาพทางกาย จากกระบวนการใช้อินทรีย์ที่เป็นไปเพื่อสนองต่อความต้องการในทางก่อให้เกิดโทษ เกิดตัณหา และอกุศลธรรมต่างๆ ให้เกิดขึ้นอันจะนำตนเข้าสู่วังวนของทุกข์ ซึ่งเป็นการใช้อินทรีย์ที่ผิดหลักการพัฒนามนุษย์ให้ตั้งงามตามทัศนะพุทธจริยศาสตร์

๒) ความเสื่อมแห่งศีล

ความเสื่อมแห่งศีล หมายถึง หนทางที่นำไปสู่ความเสื่อมแห่งศีล โดยศีลนั้นมุ่งหมายถึงความประพฤติทางกาย วาจาและใจให้เรียบร้อย เป็นการรักษาปกติตามระเบียบวินัย เป็นมรรยาทที่ปราศจากโทษ^{๑๖} ในกระบวนการแห่งศีล ข้อบัญญัติในทางพุทธศาสนานั้น สำหรับพระภิกษุ หรือนักบวชชนพุทธศาสนา ถือว่า การเที่ยวชมมหรสพ เป็นการกระทำที่ผิดข้อบัญญัติแห่งศีล กล่าวคือเป็นการกระทำผิดต่อข้อปฏิบัติอันตั้งงามในการฝึกหัดกาย วาจา ให้ดีขึ้น ตามหลักการพัฒนามนุษย์ในทางพุทธจริยศาสตร์ ด้วยถือว่าเป็นข้อห้ามที่มีพึงกระทำสมณะนักบวชเพราะเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่ใช่หน้าที่หรือกิจของสมณะ และเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธาของพุทธบริษัทผู้ถวายปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุ

ด้วยเหตุที่ขัดขวางต่อการพัฒนาศักยภาพของภิกษุผู้ประพฤติธรรม และก่อให้เกิดคำตำหนิติเตียนจากพุทธบริษัทด้วยการบัญญัติเป็นศีล ข้อห้ามอันพึงเว้นต่อการประพฤติ ปฏิบัติ สำหรับสมณะนักบวช ภิกษุ ภิกษุณี ในพระพุทธานุสา ในห้ามเที่ยวชมสิ่งต่าง ๆ อันจะนำผลเสียมาสู่ตนนั้น ในพระวินัยกล่าวว่

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงดู การฟ้อนรำ การขับร้อง หรือการบรรเลงดนตรี รูปใดไปดู ต้องอาบัติทุกกฏ^{๑๗}

ภิกษุณีเดินไปเพื่อจะดูมหรสพ แต่ละอย่าง ต้องอาบัติทุกกฏ ยืนดูอยู่ในที่ที่พอจะมองเห็น หรือได้ยิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ฟันสายตาไปแล้ว กลับแลดูหรือฟังอีกต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๑๘}

จะเห็นได้ว่า ในกระบวนการแห่งศีลของภิกษุ นักบวชในพุทธศาสนาจึงห้ามเที่ยวชมมหรสพด้วยไม่ใช่กิจและนำมาซึ่งความก่อทุกข์ เรำร้อน ประมาท ทำให้ตกอยู่ในอำนาจแห่งกามคุณ ขัดขวางต่อการปฏิบัติ เป็นปฏิปักษ์ธรรมต่อผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ดังที่กล่าวถึงแล้วในขั้นต้นนั่นเอง แต่สำหรับฆราวาสหรือบุคคลทั่วไป ถ้าหากพิจารณาด้วยศีล ๕ อันได้แก่ งดเว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ล่วงไป ๑ งดเว้นจากการลักขโมย ๑ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑

^{๑๕}พระราชนิพนธ์ วิสารโท (ไชยเจริญ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔.

^{๑๖}พระธรรมปิฎก, *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๒๔๕.

^{๑๗}วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๘/๑๑.

^{๑๘}วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๘๓๖/๑๕๓.

งดเว้นจากฐานเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเพราะของเมา คือสุราเมรัย ๑ ก็ถือว่ายังไม่ผิดจากศีลตามหลักศีล ๕ เพราะไม่ปรากฏห้ามเที่ยวชมมหรสพนั่นเอง เว้นแต่ตีความจากข้อ ๓ คือ งดเว้นจากประพฤติดิถีในกาม มาพิจารณาตัดสินให้ชัดเจน แต่อย่างไรก็ดี สำหรับบุคคลทั่วไปหรือผู้มีศรัทธายึดหลักการฝึกฝนพัฒนาตน

๓) ความเสื่อมทางจิต

จิต^{๑๙} แปลว่า ธรรมชาติที่รู้อารมณ์, สภาพที่นึกคิด, ความคิด, ใจ ตามหลักฝ่ายอภิธรรม จำแนกจิตเป็น ๘๙ ดวง (แบ่งโดยพิสดารเป็น ๑๒๑) แบ่งโดยชาติ เป็นอกุศลจิต ๑๒ กุศลจิต ๒๑ (พิสดารเป็น ๓๗) วิปากจิต ๓๖ (๕๒) และกิริยาจิต ๒๐ แบ่งโดยภูมิเป็นกามาวจรจิต ๕๔ รูปาวจรจิต ๑๕ อรูปาวจรจิต ๑๒ และโลกุตรจิต ๘ (พิสดารเป็น ๔๐) ในคัมภีร์ฝ่ายอภิธรรม ได้จำกัดความเป็นธรรมชาติของจิตไว้ เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วมี ๓ อย่าง คือ

๑. มีการคิดหรือรู้อารมณ์ (จินตเตตติ จิตต์ อารมมณฺ วิชานาตีติ อตฺโถ - ธรรมชาติของจิต เพราะอรรถว่า คิด คือรู้อารมณ์)

๒. เป็นเหตุให้เจตสิกทั้งหลายรู้อารมณ์ (จินตเตติ เอเตน กรณญฺเตน สมปยุตฺต ฌมมาตี จิตฺตํ - ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิต เพราะเป็นเหตุให้สัมปยุตตธรรม คือเจตสิกทั้งหลายรู้อารมณ์)

๓. ทำให้สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตวิจิตรพิสดาร (จิตฺตี กโรตีติ จิตฺตํ. - ธรรมชาติที่ชื่อว่าจิตที่ชื่อว่าจิต เพราะทำให้สัตว์และสิ่งของทั้งหลายให้วิจิตร)^{๒๐}

จะเห็นได้ว่า ในทางพุทธจริยศาสตร์จิตนั้นทำหน้าที่รู้ และสิ่งที่ถูกรู้ นั่นก็คือ อารมณ์ อันได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ และธรรมมารมณฺ โดยการรู้นั้นก็จำเป็นจะต้องมีช่องทางที่จะเปิดให้โลกภายนอกเข้าสู่การรับรู้ของจิตได้ ทางรับรู้โลกหรือทางเข้าแห่งอารมณ์นี้ในทางพุทธปรัชญาเรียกว่า ทวาร อันได้แก่ จักขุทวาร (ทางรับรู้ทางตา) โสตทวาร (ทางรับรู้ทางหู) ฆานทวาร (ทางรับรู้ทางจมูก) ชิวหาทวาร (ทางรับรู้ทางลิ้น) กายทวาร (ทางรับรู้ทางกาย) และมโนทวาร (ทางรับรู้ทางใจ) โดยสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นทางให้สิ่งต่างๆ เข้ามาในการรับรู้ของเราได้คือ อายตนะ เมื่อมีผู้รู้ มีสิ่งที่ถูกรู้และมีทางผ่านให้โลกภายนอกเข้ามาสู่การรับรู้ได้แล้วก็เกิดการรับรู้ มีความรู้สึกรับรู้หรือรู้แจ้งอารมณ์ ที่เรียกว่า วิญญาน เมื่อองค์ประกอบทั้ง ๓ อย่างนี้กระทบรวมกันเรียกว่า ผัสสะ เมื่อเกิดผัสสะแล้วสิ่งที่ตามมาก็คือ ความรู้สึกหรือมีการเสวยอารมณ์ต่อสิ่งที่ถูกรู้เรียกว่า เวทนา อันก่อให้เกิดความสุข ความทุกข์ หรือเฉยๆ คือไม่สุข ไม่ทุกข์ ในขั้นเวทนานี้เป็นส่วนสำคัญที่สุดของกระบวนการรับรู้ เพราะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ ที่ทำให้กระบวนการรับรู้ดำเนินไปตามกระบวนการธรรมชาติ หรือเบี่ยงเบนออกไปจากธรรมชาติ เนื่องจากเวทนานี้จะเป็นสิ่งที่ชักจูงหรือส่งผลผลักดันองค์ธรรมอื่นๆ ที่จะดำเนินไปในทางกุศล อกุศล หรือ อพยยากตะ ตามสัญญาเจตสิกและการปรุงแต่งโดยสังขาร^{๒๑}

^{๑๙}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๓.

^{๒๐}พระเทพวิสุทธิกวี, การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

^{๒๑}ลักษณะวัต ปาละรัตน์, “ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประสบการณ์นิยมหรือไม่”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๐-๑๒๖.

กิเลสที่สามารถเกิดขึ้นได้แก่ จิต และทำให้จิตนั้นเสื่อมถอยได้จากการเพียวคุมหระสพได้แก่นิรวรณ ๕ นั้นเอง อันเป็นเครื่องกั้นจิต ทำให้ศักยภาพของจิตในการกำหนดรู้สภาวะความจริงนั้นเสื่อมถอยไปเป็นมรรคาให้คุณภาพจิตเสื่อมใน ๓ ด้าน คือ

๑) ด้านคุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมต่างๆ นั้นไม่สามารถเจริญงอกงามได้ เช่น ความมีเมตตา กรุณา ความมีปรารถนาดีต่อผู้อื่น ความกตัญญู รู้คุณ เป็นต้น

๒) ด้านสมรรถภาพจิต ได้แก่ ความมีสติ ความเพียร ความอดทน ความแน่วแน่ มีสัจจะ มีความเด็ดเดี่ยว หนักแน่นจริงจัง นั้นเสื่อมถอยไป

๓) ด้านสุขภาพจิต ได้แก่ ความแจ่มใส ร่าเริง เป็นสุขอ้อมเอิบ ยิ้มแย้มผ่องใส แซ่มนชื่น ปราโมทย์ มีปัสสัทธิ ผ่อนคลาย ไม่มัวหมอง คับข้องขุนมัว สงบ เป็นต้นนั้นเสื่อมหายไป^{๒๒}

จะเห็นได้ว่า อบายมุขต่างๆ นั้นเป็นหนทางหรือความเสื่อมทางจิตได้นั้นด้วยเหตุแห่งกระบวนการรับรู้ในกระบวนการแบบเสพสวโยโลก หรือกระบวนการสังสารวัฏ ทำให้การรู้เกิดความผิดพลาดได้ หรือที่ทางธรรมเรียกว่า วิปลาส คือ ความรู้คลาดเคลื่อน ความรู้ที่ผันแปรผิดพลาดจากความเป็นจริง ก่อให้เกิดกิเลสเกิดนิรวรณขึ้นได้ทำให้จิตนั้นฝักใฝ่ ตกอยู่ในอำนาจของราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้น อบายมุขจึงเป็นความเสื่อมทางจิตได้นั้นเอง

๔) ความเสื่อมทางปัญญา

ความเสื่อมทางปัญญา หมายถึง หนทางที่จะนำไปสู่ความเป็นเสื่อมทางปัญญานั้นเอง คำว่าปัญญา ในทัศนะทางพุทธจริยศาสตร์ หมายถึง ความรอบรู้ ความหยั่งรู้ในเหตุผล ความเข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความรู้ทั่ว ความรู้ซัด คือรู้ทั่วถึงความจริงหรือรู้ตรงตามความเป็นจริง^{๒๓} เช่น รู้ว่าอะไรคือเหตุ อะไรคือผล และสามารถรู้ว่าดี หรือ ชั่ว คืออะไร รู้ถูก รู้ผิด รู้สิ่งที่ควรและไม่ควร รู้คุณ รู้โทษ รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ และมีโทษประโยชน์ รู้เท่าทันสังขาร รู้เหตุ รู้ปัจจัย รู้ความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายซึ่งเป็นการรู้ตามความเป็นจริงอย่างถ่องแท้หรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ อันเป็นการเข้าใจสภาวะรู้คิด รู้พิจารณา รู้พินิจ รู้วินิจฉัย เป็นต้น ซึ่งความรู้ที่เรียกว่าปัญญานี้สามารถแสวงหาได้โดยมีขั้นตอนหรือกระบวนการ ๓ ประการ ดังนี้

๑. สุตมยปัญญา หมายถึง ความรู้หรือปัญญาที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียนจากตำรา ครูอาจารย์ การบอกเล่า การได้สัมผัสเรื่องราวต่างๆโดยประสบการณ์ของตนเอง สภาพแวดล้อมหรือปัจจัยอื่นๆ เป็นต้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปรัตโฆสะ ก็ได้

๒. จินตามยปัญญา หมายถึง ความรู้หรือปัญญาที่ได้มาจากการคิด ตรិตรง ใคร่ครวญ พิจารณาถ้วนถี่ คิดค้นหรือสืบสาวราวเรื่องในเหตุและผลเพื่อค้นหาความจริง หรือเรียกว่า ปัญญาเกิดแต่การคิดการพิจารณาหาเหตุผล

๓. ภาวนามยปัญญา หมายถึง ปัญญาอันเกิดแต่การฝึก อบรม บ่มเพาะ ด้วยการลงมือปฏิบัติทางสมาธิ หรือการอบรมจิตโดยการเจริญสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน

จะเห็นได้ว่า ปัญญา บางครั้งนิยมแปลเรียงบ่า่ว่า ความรู้แจ้ง ความล้ำเลิศของสมอง หลังจากได้รับการรับรู้เรื่องราวบางอย่างอันเป็นเหตุให้เกิดความรู้ขึ้นแล้ว ในพุทธศาสนานั้นปัญญา

^{๒๒}สมศักดิ์ บุญปู, การศึกษา : เครื่องมือสำคัญใช้พัฒนาคุณภาพมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

^{๒๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๔.

ถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญในการบรรลุธรรม เพราะฉะนั้นหากกระบวนการปรุงแต่งนั้นเกิดจากแรงผลักดันจากราคะ โทสะ โมหะ ก็จะทำให้การเสพเสวยอารมณ์ อันหมายถึง การดู การฟัง มหฺรสปฺ นั้นถูกปรุงแต่งให้ได้รับเวทนาที่เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง พอใจบ้าง ไม่พอใจบ้าง เปลี่ยนแปลงวนเวียนอยู่เช่นนี้ตลอดเวลา ซึ่งเป็นกระบวนการรับรู้แบบเสพเสวยโลก หรือกระบวนการสังสารวัฏเกิดขึ้น ทำให้กิเลสต่างๆ เจริญออกงาม ไปกับความคิดนั้น^{๒๔} จนทำให้เกิดความรู้ที่ผิดพลาดได้ (วิปลาส) ทำให้สิ่งที่รู้ที่ปรากฏคลาดเคลื่อน เป็นความรู้ที่ผันแปรผิดพลาดจากความเป็นจริง เพราะเกิดจากจิตที่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสนั่นเอง ที่เป็นเหตุทำให้ปัญญาหรือความรู้ในสภาวะความเป็นจริงที่เป็นเหตุเป็นผล ถูกปิดบังความสามารถในความรู้ดี รู้ชั่ว ถูก ผิด คุณ โทษ ประโยชน์ และมีใช่ประโยชน์ รวมแม้กระทั่งการเข้าไปรู้ทันในสังขาร รู้เหตุ รู้ปัจจัย ตามความเป็นจริงอย่างถ่องแท้ อันเป็นการเข้าใจสภาวะรู้คิด รู้พิจารณา รู้พินิจ รู้วินิจฉัย นั้นถูกปิดบังด้วยอำนาจแห่งกิเลสกามที่รังสรรค์จากการสื่อแสดงทางมหฺรสปฺที่มนุษย์เป็นผู้สร้างนั่นเอง ที่ทำให้กระบวนการฟังก็ดี (สุตมยปัญญา) กระบวนการคิดก็ดี (จินตมยปัญญา) กระบวนการดูเพื่อนำไปปฏิบัติก็ดี (ภาวนามยปัญญา) ไม่สามารถพัฒนาได้ มหฺรสปฺจึงเป็นมรรคาสู่ความเสื่อมทางปัญญาให้เกิดขึ้น

๒.๓ หลักการปฏิบัติตามหลักของศีล ๕

ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่สงบสุขนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่คนในสังคมต้องมีกฎ กติกา หรือข้อกำหนดที่เป็นกฎหมายเพื่อควบคุมกำกับดูแลความประพฤติของคนในสังคมให้มีแนวทางปฏิบัติที่ดีงาม และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมภายใต้มาตรฐานเดียวกัน สังคมชาวพุทธเรียกหลักหรือระเบียบที่ควบคุมความประพฤติของคนนั้นว่า “ศีล”^{๒๕} จุดมุ่งหมายเพื่อ การฝึกให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การไม่เบียดเบียนกัน การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข^{๒๖} และศีลขั้นต่ำสุดที่อุบาสกอุบาสิกาควรมีคือ ศีล ๕ ซึ่งสังคมไทยในอดีตมีความสงบสุขน่าอยู่เนื่องจากคนส่วนใหญ่มีศีลธรรม การที่สังคมไทยปัจจุบันมีความวุ่นวาย ไม่ค่อยสงบสุขและมีปัญหาการใช้ความรุนแรงมากมาย หากพิจารณามองถึงต้นเหตุของปัญหา จะเห็นได้ว่า สาเหตุส่วนใหญ่แล้วมาจากการละเมิดหรือผิดศีล ๕ แทบทั้งสิ้น ทั้งๆที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า “ปัจจุบันประเทศไทยมีการล่วงละเมิดศีล ๕ แทบจะเรียกได้ว่าไร้ศีลธรรม” ปัญหาเรื่องการละเมิด ศีล ๕ นี้ควรหาแนวทางแก้ไข^{๒๗}

ปัจจุบันมีผู้เข้าวัดปฏิบัติศาสนกิจจำนวนมากขึ้น แต่มีเพียง ร้อยละ ๕.๔ เท่านั้นของจำนวนผู้เข้าวัดที่รักษาศีล ๕ เป็นประจำทุกวัน จากการรวบรวมผลงานวิจัยสามารถสรุปสาเหตุที่คนส่วนใหญ่ไม่สามารถรักษาศีล ๕ ได้นั้นเป็นเพราะ (๑) มองว่าศีล ๕ เป็นเรื่องอุดมคติยากที่จะใช้ได้จริงใน

^{๒๔}พระธรรมปิฎก (ป อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔-๕๗.

^{๒๕}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**, หน้า ๔๑๙-๔๒๐.

^{๒๖}ศีลปาโล, **ศีลห้า ฉบับคู่มือรักษาใจ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๒๗}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**, หน้า ๔๘๕.

ชีวิตประจำวัน^{๒๘} การไม่สามารถเอาชนะใจต่อสิ่งยั่วยู่ได้ การตกอยู่ใต้อิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยม เห็นความสุขทางกายเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต^{๒๙} มีทัศนคติที่ว่า หากรักษาศีลแล้วเสียประโยชน์ก็ไม่อยากทำ^{๓๐} การตั้งอยู่บนความประมาททำให้ขาดสติ และขาดความละเอียดเกรงกลัวต่อการทำชั่ว^{๓๑} ด้วยทัศนคติดังกล่าวนี้ จึงทำให้คนในสังคมเกิดแรงจูงใจในการรักษาศีล ๕ น้อยลง แม้ว่าจะมีการเข้าวัดปฏิบัติศาสนกิจมากขึ้นก็ตาม

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสจารย์ได้อธิบายความหมายของศีลไว้ว่า คำว่า “ศีล” นี้ แปลว่า ปกติ คือ ทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด แปลว่า เย็น คือ ทำให้เป็นคนเยือกเย็น ทำให้เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล แปลว่า เกษม คือ ปลอดภัย ทำให้เบากายเบาใจ อีกอย่างหนึ่ง คำว่า ศีล นี้ มีความหมายเป็น สีสนะ กล่าวคือ เป็นมูลราก ส่วนคำว่า “สีสนะ” นี้ ก็คือกิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดี หมายถึง ความที่กรรมในทวารมีกายกรรม เป็นต้น ไม่กระจัดกระจายโดยความมีระเปียบอันดีอย่างหนึ่ง คือ ความเข้าไปปรับไว้ หมายถึง ความเป็นที่รองรับโดยความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย หรืออีกนัยหนึ่งว่า ศีล คือ เจตนา หมายถึง เจตนางดเว้นจากบาป คือ การสละกรรม หมายถึง ความสำรวมในปาติโมกข์ ความสำรวมอย่างมีสติ สำรวมด้วยความรู้ สำรวมด้วยความอดทน และสำรวมด้วยความเพียรพยายาม การไม่ล่วงละเมิดด้วยกาย หรือด้วยวาจาของผู้ที่สมาทานศีลแล้ว^{๓๒}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ศีล ๕ หรือเบญจศีล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาศีลตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน the Five Precepts; rules of morality^{๓๓}

จะเห็นได้ว่า ข้อศีลทั้งห้าประการเป็นเรื่องที่พบเห็นได้อยู่ตลอดเวลา จากการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม เมื่อมองในทัศนะของคนทั่วไปถือเป็นเรื่องปกติ แต่ตามทัศนะของพุทธศาสนามองว่าเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญเพราะปัญหาเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนโดยตรง จะเห็นว่าปัญหาต่างๆ ของสังคมย่อมเกิดจากการบกพร่องของศีลห้าในเบื้องต้นดังนั้นถ้าชุมชนให้ความสำคัญกับข้อศีลทั้งห้าประการก็จะเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต ดังนั้น ศีล ๕ จึงหมายถึง

^{๒๘}พระมหาพิชิตชัย ยมพาลไพ, “การศึกษาทัศนะเรื่องศีล ๕ ของชาวพุทธไทยปัจจุบัน ศึกษาเฉพาะกรณีการฆ่าสัตว์”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๒๙}พระมหาปัญญา ขยปญโญ, “กาเมสุมิฉจารกับปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๓๐}พระสมพงษ์ ดิกขธมโม, “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมูสาวาทในพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕

^{๓๑}พระมหาสารวย ญาณส่วโร, “การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๒}พระครูวีรญาณนุยุต (นิพนธ์ ญาณวีโร/โสดา), “กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนกุสุมาวาสสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘.

^{๓๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๕.

ความประพฤติชอบทางกายวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ความประพฤติดีทางกายวาจาให้เรียบร้อย ๕ ประการนั่นเอง ซึ่งเป็นแนวทางทำให้บุคคลเข้าถึงความเป็นยอดคน เป็นบุคคลผู้สมบูรณ์แบบ มีความเป็นปกติ เป็นผู้ที่ยืนกาย เย็นใจ และมีชีวิตที่ปลอดภัย ปลอดภัยอยู่เสมอ เป็นข้อธรรมเกี่ยวกับความประพฤติทางกายวาจาใจให้เป็นปกติของคนทั่วไปในสังคม ที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์ไว้สำหรับการตัดสิ้นความดีความชั่วตามหลักจริยศาสตร์ของพุทธศาสนา กฎเกณฑ์ทั้งห้าข้อสามารถชี้ให้เห็นได้ว่า สิ่งไหนควรทำ สิ่งไหนไม่ควรกระทำของบุคคลในสังคม เนื่องจากการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขนั้น สมาชิกในสังคมจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในด้านต่างๆ เช่น การพึ่งพาอาศัยให้ความช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีและร่วมมือกันพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า สังคมก็จะน่าอยู่สมาชิกในสังคมก็มีความสุข

๒.๔ ความสำคัญของศีล ๕

พระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญไปที่จิตของคน จะเห็นได้จากลักษณะคำสอนมุ่งไปที่การพัฒนาจิตที่หยาบของบุคคลผู้จิตที่ดีโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน ตามทัศนของพระพุทธศาสนา มองว่าคนเป็นสัตว์ที่มีความพิเศษจากสัตว์อื่นในด้านปัญญา สามารถเรียนรู้เข้าใจในหลักธรรมเพื่อนำมาแก้ปัญหาการใช้ชีวิต ซึ่งพุทธศาสนา มองว่าสิ่งสำคัญที่สุดของมนุษย์คือการได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ฉะนั้น แนวทางที่จะนำความสุขมาให้ ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญพระพุทธศาสนาจึงมีแนวคิดที่เป็นหนทางสำหรับประพฤติปฏิบัติ ศีล จึงหมายถึง ความประพฤติที่งดงาม สะอาด ทั้งกาย และวาจา อันมาจากใจที่สูงเป็นกุศล ศีลเป็นวินัยในสังคม ให้รู้จักยับยั้งชั่งใจในการที่จะควบคุมตนทั้ง กาย วาจา ใจ ไม่ให้เบียดเบียนกัน และรู้จักละอายต่อความชั่วที่นำความเดือดร้อนมาให้กับตนเองและผู้อื่น ทำให้สังคมสันติสุข เป็นศีลที่เจริญด้วยปัญญาทำให้เป็นการพัฒนาตนทั้งด้านกายและใจให้ดียิ่งๆ ขึ้น จนไปสู่จุดหมายสูงสุดในชีวิต ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศีลไว้หลายประเด็นหลายแง่มุม ดังนี้

ศีล ๕ มีความสำคัญต่อพฤติกรรมของคนในสังคม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงต่อกันในสังคม โดยพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งสามารถส่งผลต่อความคิด ความรู้สึก รวมถึงพฤติกรรมของอีกบุคคลหนึ่งได้ เมื่อบุคคลนั้น ๆ เกิดการปฏิสัมพันธ์กันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม พฤติกรรมทางสังคม (Social Behavior) จึงเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามสภาพการณ์ของสังคม เมื่อมีบุคคลอื่นๆ มาอยู่ร่วมกัน ต่างก็เกี่ยวข้องกันและมีปฏิกริยาโต้ตอบ ทางสังคมแก่กันกลายเป็นปัญหา เช่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบกัน ปัญหาการทะเลาะกันของคนในสังคม เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาขั้นพื้นฐานทางสังคม (Basic social problems) จะเห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าวศีล ๕ สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมได้ กล่าวคือเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่จะพัฒนาขึ้นไปเป็นปัญหาในระดับสังคม และเป็นเครื่องมือในการกำจัดกิเลสขั้นหยาบของมนุษย์ได้ในบางส่วน ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข

ศีลในแง่ของการประพฤติพรหมจรรย์ ตามความเชื่อลัทธิต่างๆ ของสังคมอินเดียโบราณนั้น พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิศีล เป็นศีลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาที่ทำให้หลุดพ้นจากทุกข์

ศิลปะที่พระพุทธเจ้ายกย่องสรรเสริญ คือ อริยศีลชั้น^{๓๔} เพราะเป็นการเพียรพยายามประพฤติปฏิบัติ ศิลปะที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ เพื่อขัดเกลาตนและสลัดตนออกจากความทุกข์ จากอำนาจกิเลส ตัณหา ทรงส่งเสริมทั้งหมู่สงฆ์สาวกและประชาชนควรสมาทานตั้งอยู่ในศีล คือ การประพฤติทางกาย วาจา และการประกอบอาชีพให้บริสุทธิ์ ให้สมบูรณ์ด้วยศีล^{๓๕} ศิลปะไม่ใช่เป็นเพียงการฝึกหัดความประพฤติ ปฏิบัติในทางที่ต้งามและทำให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเท่านั้น แต่มีจุดหมายสูงสุด คือ เพื่อ มุ่งเน้นขัดเกลากิเลสในใจตน เพื่อเป็นฐานให้เกิดสมาธิที่มั่นคงและมีปัญญาเห็นสัจจะหรือความจริงใน อริยสัจ ๔ ในที่สุด

ศิลปะเป็นเครื่องมือตรวจสอบตนเอง มีหลักธรรมหนึ่ง ชื่อว่า “แฉ่นธรรม” ซึ่งพระพุทธเจ้าทรง แสดงไว้ให้อริยสาวก ได้ตรวจสอบและพยากรณ์ตนเองในการเป็นพระโสดาบันโดยมีเกณฑ์ตรวจสอบ ๒ หลักใหญ่ คือ เป็นผู้ที่มีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย และเป็นผู้ประกอบด้วยศิลปะที่พระอริยะชอบใจ ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย ไม่ถูกตัณหาและทิฐิครอบงำ หากมีเกณฑ์ตามที่กล่าว ย่อมมีความ แน่นอนในอนาคตที่จะสำเร็จสัมโพธิญาณ หลักธรรมนี้เมื่อตรัสแก่คฤหัสถ์ หมายความว่า ศีล ๕ หรือ ศิลปะอุบาสกที่คฤหัสถ์พึงปฏิบัติ และเมื่อตรัสแก่หมู่สงฆ์จะหมายถึง ศิลปะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ดังนั้น ศิลปะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบตนเอง ทั้งที่เป็นพฤติกรรมภายนอกที่ไม่ล่วงละเมิด และเจตนาของศิลปะในใจตนของผู้เป็นอริยะ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการรักษาศิลปะที่เป็นสัมมาทิฐิ หรือ ความเห็นถูก

ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา ศิลปะ ๕ นั้น เมื่อมนุษย์เราประพฤติปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย แล้ว ก็จะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันโดยปรกติสุข ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหา เกี่ยวกับชีวิตทรัพย์สิน อาชญากรรมทางเพศ (Sex Crimes) ตลอดจนการหลอกลวงใส่ร้ายกัน ปัญหา เกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษซึ่งล้วนแต่ป้องกันได้ด้วยศิลปะ ๕

จะเห็นได้ว่า การรักษาศิลปะไม่ใช่เป็นการกระทำตามกฎข้อบังคับ เพราะไม่เช่นนั้นคนส่วนใหญ่จะคอยหาทางหลบเลี่ยงไม่ให้ผิดกฎข้อบังคับ ไม่ได้เห็นความสำคัญที่แท้จริงในการปฏิบัติตามกฎ หรือในทางตรงข้าม ศิลปะ เป็นฐานของสมาธิ และใช้ปัญญาประกอบพิจารณาคุณค่าของศิลปะในแต่ละข้อ รู้ว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริงคืออะไรอย่างเช่น การรักษาศิลปะ ๕ จุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ทำให้ละเว้นจากการ เบียดเบียนผู้อื่น ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดโกหก และ ละ เว้นที่จะเบียดเบียนตนเอง ด้วยการไม่ดื่มสุราเมรัย อันเป็นยาพิษต่อร่างกาย และยังทำให้ขาด สติสัมปชัญญะ ดังนั้น เมื่อตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะ ๕ แล้วนำมาปฏิบัติด้วยความตั้งใจ สำนวณ ระวังก็จะส่งผลดีต่อบุคคลผู้รักษาศิลปะ ๕ เป็นต้น

๒.๕ ลักษณะของศิลปะ ๕

ลักษณะของศิลปะ ๕ หมายถึง ความสำรวมทางกายวาจา หรือแปลว่า ลักษณะความเป็น ปรกติ คือ การไม่ประพฤติผิดทางกาย และวาจา เป็นความมีระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับสำหรับ ควบคุมประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงามเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่

^{๓๔} ส.ช. (ไทย) ๙/๓๑๗/๑๙๘-๒๐๐.

^{๓๕} ส.ช. (ไทย) ๙/๓๑๔-๓๑๖/๖๕-๗๒.

ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ให้ห่างจากความชั่วร้ายทั้งหลาย การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ ความขัดแย้ง และลักลั่นก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่อง ไม่มีความสุข การงานที่ทำก็จะเสียผล คือ จึงมีฐานะเป็นวินัยสำหรับทุกคน เพื่อไต่เต้าไปหาความดีงามสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ เป็นรากฐานของสมาธิ และปัญญา ดังนั้น ลักษณะของศีล ๕ ก็คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือ การไม่ล่วงละเมิดทางกาย วาจา^{๓๖}

ศีล ๕ เป็นกระบวนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา ปรากฏในสูตรต่างๆ เช่น ในจกักรัตติสูตร และในอัครัญญสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความเป็นมาของศีลโดยเล่าถึงสภาวะทางธรรมชาติว่า เดิมทีนั้นมนุษย์อยู่กันอย่างสงบสุข โดยอาศัยการรู้จักประมาณตน ในเวลาต่อมาเมื่อมนุษย์มีมากขึ้นความเห็นแก่ตัวและการเบียดเบียนกัน การลักขโมย เป็นต้นก็เกิดขึ้น ความสงบสุขก็หายไป ฉะนั้น เพื่อให้คนในสังคมตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม กลัวบาป และมีความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นต้น พระเจ้าทัฬหะเนมิ จึงได้พระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า “พวกท่านไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ไม่พึงประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ไม่พึงกล่าวคำเท็จ และไม่พึงดื่มนำเมา จงบริโภคน้ำตามเดิมเถิด”^{๓๗}

ข้อความข้างต้นมีเนื้อความขยายว่า ไม่ว่าใครก็ตามที่ทำผิดศีล ย่อมได้รับการติเตียนและรับผลของกรรมที่ตนได้ทำไว้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนเรื่องศีลไว้เพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมทุกด้าน (ทางภายนอกคือด้านร่างกายและทางด้านภายในคือจิตใจ) ด้วยทั้งสองทางนี้ จะต้องเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กันตามแต่เหตุปัจจัยต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวกนี้เพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายในขอบเขตหรือสิทธิเสรีภาพที่ตนจะมีพึงได้ และที่สำคัญมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ประเสริฐที่สามารถงดเว้นการกระทำต่างๆ มีเว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน เป็นต้น โดยใช้ศีล ๕ เป็นมาตรฐานในการดำเนินชีวิต เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือ การอยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุขของคนในสังคมและเพื่อการเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ความในจกักรัตติสูตร^{๓๘} และอัครัญญสูตร^{๓๙} ได้กล่าวถึงกำเนิดของสังคมนมนุษย์เมื่อเริ่มแรกที่เดียวมนุษย์อยู่ด้วยกันอย่างปรกติสุข มีการดำเนินชีวิตด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ต่อมาเมื่อมนุษย์มีมากขึ้น ความโลภความเกียจคร้านเข้าครอบงำ จิตใจจึงทำให้มีการสังฆอาหาร มีการแบ่งปันผลผลิตกัน ทำให้ผู้ที่ไม่สามารถควบคุมความโลภ เป็นต้น ได้แสดงพฤติกรรมผิดศีลเป็นเหตุให้การลักขโมย การกล่าวเท็จ การฆ่าฟันกัน การประพฤติผิดในกามก็เกิดขึ้น เมื่อมีความขัดแย้งเช่นนี้ขึ้นจึงได้มีข้อบัญญัติหรือศีลขึ้น เพื่อให้คนในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ ได้ยึดถือเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีล ๕ จึงเกิดขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม และใช้ศีลเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาขึ้นพื้นฐานต่างๆ ที่จะพัฒนาขึ้นไปเป็นปัญหาในระดับสังคมต่อไปเพราะศีล ๕ นั้นเป็นเครื่องมือในการ

^{๓๖}พระชัยณรงค์ วิทิต (รุ่งมะรุต), “การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖.

^{๓๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖/๕๓.

^{๓๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓/๕๐.

^{๓๙}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๐/๗๑.

กำจัดกิเลสชั้นหยาบของมนุษย์ได้ในบางส่วน แต่ไม่ทำให้กิเลสตัณหาของมนุษย์หมดสิ้นไปได้ ศิลจึงเป็นเพียงเครื่องมือชั้นพื้นฐาน ที่จะทำให้นุชย์พัฒนาตนเองให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้ อันเป็นกระบวนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา

พระราชาโฆวาทที่ปรากฏในพระสูตร เป็นพระราชาโฆวาทของพระพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายที่ปรากฏในจักกวัตติสูตรว่า “พวกท่านไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ไม่พึงประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ไม่พึงกล่าวคำเท็จไม่พึงดื่มน้ำเมา จงบริโภคมตามเดิมเถิด”^{๔๐} โดยพระสูตรพระพุทธรองค์ทรงแสดงเรื่องราวของนิทานเกี่ยวกับพระเจ้าจักรพรรดิในอดีต ๗ พระองค์ มีพระเจ้าทัฬหณมิเป็นต้น ทรงประพฤติธรรม เคารพธรรม บูชาธรรม พระชาราทรงแสดงประพฤติจักรวรรดิวัตรโดยสมบูรณ์ จะทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์ประชาชนจะสงบสุข และทรงเล่าต่อว่าพระชาราไม่ทรงประพฤติจักรวรรดิวัตรพระราชชาติไม่ประพฤติอยู่ในธรรม การปกครองบ้านเมืองไม่เจริญรุ่งเรืองประชาชนประสบแต่ความเดือดร้อนอดอยากเกิดการลักขโมย ทรงแสดงให้เห็น อกุศลธรรมข้ออทินนาทาน และต่อด้วยการเกิดอกุศลธรรมข้อ ปาณาติบาต และมุสาวาท เป็นต้น

จากข้อความที่ปรากฏในพระสูตร จะกล่าวได้ว่า เป็นราชาโฆวาทเกี่ยวกับข้อไม่ควรกระของบุคคลที่สอดคล้องกับหลักศีล ๕ ในปัจจุบันแต่ในพระสูตรไม่ได้ระบุชัดว่า คือ ศีล ๕ พระพุทธรองค์ทรงตรัสให้เห็นถึงผลจากการปกครองโดยไร้ศีลธรรม ความอดอยากจะตกที่ประชาชน เป็นสาเหตุให้เกิดการลักขโมย เกิดการฆ่ากันเพื่อให้ได้มาสนองตอบตัณหาของความอดอยากของตน ขาดความเข้าใจที่ถูกต้องในดำเนินชีวิตของประชาชน ประชาชนขาดที่พึ่งพระพุทธองค์จึงประทานราชาโฆวาทแก่ภิกษุทั้งหลายนำไปสั่งสอนประชาชนให้ควรงดเว้นการกระทำดังกล่าว ซึ่งก็จะสอดคล้องกับสิกขาบทเวรมณี ๕ อย่างที่มีในพระไตรปิฎก อาจกล่าวได้ว่า ศีล หมายถึง ข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากทำชั่วโดยการรักษากายและวาจาให้เป็นปกติ เพื่อช่วยให้กิจกรรมของสังคมดำเนินไปได้อย่างปกติสุขทั้งส่วนปัจเจกบุคคล และสังคมโดยรวม ศีล ๕ นั้นประกอบด้วย

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์
๓. กามเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรยมชชพมาทภู ฐานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท^{๔๑}

๒.๖ องค์ประกอบของศีล ๕

ศีล ๕ ถือได้ว่าเป็นกฎระเบียบอยู่คู่กับสังคมไทยมาก่อนที่จะมีการร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ ซึ่งตัวศีลเองนอกจากจะเป็นพื้นฐานธรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ศีลยังถือได้ว่าเป็นหมวดธรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมอีกด้วย ดังนั้น ศีลจึงครอบคลุมเรื่องการจัดระเบียบชีวิตด้านนอกทั้งหมด เท่าที่จะช่วยทำสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป กิจกรรมทั้งหลายของหมู่ชน

^{๔๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๖/๖๔.

^{๔๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๒๕.

ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และสภาพแวดล้อมที่ควรจัดได้ ให้มีสภาวะที่เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามของชีวิตด้านใน จึงสอดคล้องกับการที่ชีวิตด้านในที่เจริญงอกงามนั้นจะสะท้อนผลดีงามออกมาแก่ชีวิตด้านนอก คือ เหมาะแก่การที่ทุกๆ คนจะพากันปฏิบัติตามหลักศีลสมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะจะได้สามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญ เพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุขแท้จริง พร้อมด้วยจิตใจที่เป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบาน ในท่ามกลางสังคมและสภาพแวดล้อมที่สงบเรียบร้อยมีธรรม และร่มเย็นเป็นสุข^{๕๒} ด้วยการงดเว้นที่จะกระทำความชั่วตามหลักของพุทธจริยศาสตร์ ดังนี้

๒.๖.๑ ปาณาติปาตา เวรมณี

ปาณาติปาตสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์มีจำนวนมาก ข้อนี้เพราะเหตุไร^{๕๓} ฯลฯ “ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง เมื่อปุถุชนกล่าวขมตถาคต ฟังกล่าวเช่นนี้ว่าพระสมณโคดม ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาสตรา มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่^{๕๔} การฆ่า หมายถึง การทำให้ตาย ไม่ว่าจะเป็มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็ตาม รวมไปถึงการฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ตาม ถือว่าผิดศีลทั้งสิ้น ส่วนจะบาปมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและชนิดของมนุษย์และสัตว์ที่ถูกฆ่า ถ้าหากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณมาก ก็จะมีบาปมากกว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณน้อยก็มีบาปน้อยและการฆ่านั้นก็มิอยู่ ๒ ประเภท คือ ฆ่าโดยจงใจ คือ คิดไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า จะฆ่า เช่น ฆ่าคู่อริ เป็นต้น ฆ่าโดยไม่จงใจ คือ ไม่ได้คิดไว้ก่อนแต่บังเอิญเรื่องเกิดขึ้น เช่น ฆ่าเพราะเกิดบันดาลโทสะ เป็นต้น

พระอรรถกถาจารย์ ได้จัดวางองค์ประกอบการละเมิดศีลข้อที่ ๑ ไว้ ดังนี้ คือ

๑. ปาโณ สัตว์นั้นมีชีวิต
๒. ปาณสญญิตา มีความเป็นผู้สำคัญว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
๓. วรกจิตต์ มีจิตคิดจะฆ่า
๔. อุปกุกโม มีความพยายามที่จะฆ่าสัตว์นั้น
๕. เตน มรณ สัตว์นั้นตายด้วยความพยายามนั้น

การล่วงละเมิดนอกจากศีลจะขาดแล้ว ยังถือว่าเป็นบาปด้วย ฉะนั้น จึงไม่ควรเบียดเบียนบีบคั้นกัน ควรอยู่ร่วมกันด้วยไมตรีจิต สันติภาพที่มั่นคงก็จะเกิดขึ้น

จากข้อความที่ปรากฏจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญเรื่องของ ปาณาติปาตา เวรมณี ซึ่งหมายถึง ให้เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าประทุษร้าย เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ในทางปฏิบัติเป็นความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนร่างกายของคนอื่นสัตว์อื่นเป็นผู้ที่มีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณาเห็นอกเห็นใจคนอื่นโดยมีความรักความหวังดี

^{๕๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๔๔๘.

^{๕๓}ส.ม. (ไทย) ๑๙/ ๑๑๔๑/๖๔๔.

^{๕๔}พระมหาขุนทอง เขมสิริ (แก้วสมุทฺร), สถานภาพทางศีลธรรมและสิทธิของสตรีในพระพุทธศาสนา เถรวาท, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๒ – ๑๒๓.

เป็นพื้นฐาน^{๔๕} ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เจตนางดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ รวมไปถึงการฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรมาน คำว่า “สัตว์” ในที่นี้ หมายถึง ทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ มนุษย์ไม่เลือกว่าผู้ชายหรือผู้หญิง จะอยู่ในวัยใดก็ตาม จนถึงที่ยังอยู่ในครรภ์ก็ตาม จะใหญ่หรือเล็กก็ตาม ได้ชื่อว่าสัตว์ในที่นี้ทั้งหมด เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายของการฆ่า การทำร้ายร่างกาย และการทรมานจะได้อธิบายดังนี้

(ก) บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ

ผลของการฆ่านัยนี้ หมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิดผลแก่ตนเองพึงรับผลจากที่ตนกระทำ นั้นดังเช่นที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการฆ่าสัตว์ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการฆ่าสัตว์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้^{๔๖}

จากข้อความที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า บุคคลใดก็ตามที่ข้องแวะเกี่ยวกับการทำให้ตาย ไม่ว่าจะ เป็นมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็ตาม รวมไปถึงการฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ตาม ถือว่าผิดศีลทั้งสิ้น และจะได้เกิดในนรกภูมิ จะบาปมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและชนิดของมนุษย์และสัตว์ที่ฆ่า ถ้าหากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณมากก็จะมีบาปมาก หากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณน้อยก็มีบาป น้อย แต่ทั้งนี้แล้วแต่เจตนาของผู้กระทำด้วย ส่วนบุคคลใดงดเว้นการฆ่าย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขทำน ว่าจะได้เกิดบนสวรรค์

(ข) การทำร้ายร่างกายตามหลักของพระพุทธศาสนา

การทำร้ายร่างกาย หมายถึง การทำให้มนุษย์หรือสัตว์ได้รับความเจ็บปวด ยังทุกขให้เกิดแก่ ผู้ถูกทำร้ายมี ๓ ประการ

๑. ทำให้พิการ คือ ทำให้เสียอวัยวะการใช้งานเช่นทำให้แขนขาใช้งานไม่ได้ เสียแขน เสียขา

๒. ทำให้เสียโฉม คือ ทำให้ร่างกายเสียรูปเสียงามไม่ถึงพิการ

^{๔๕}พระครูอมรโพธิสุนทร (จิตตะวงศ์), “ศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนอีสานเรื่องย่ำ สอนหลาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๙.

^{๔๖}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๖๔/๓๘๑-๓๘๒.

๓. ทำให้เจ็บลำบาก คือ ไม่ถึงกับเสียโฉม แต่เสียความสำราญ^{๔๗}

(ค) การทรมานตามหลักของพระพุทธศาสนา

ทรมาน หมายถึง การประพฤติด้อย่างเหี้ยมโหดแก่สัตว์เดรัจฉานอย่างไม่มีปราณีให้ได้รับความทุกข์ยากลำบาก เช่น

๑. การใช้งานสัตว์หมายถึงใช้สัตว์เลี้ยงทำงานโดยไม่ให้พักผ่อน
๒. การกักขังหมายถึงการกักขังจนสัตว์นั้นได้รับความทุกข์
๓. การนำไปหมายถึงการนำเอาสัตว์นั้นไปด้วยวิธีการที่ทรมาน เช่น มัดเท้า มัดปีก เป็นต้น

๔. การเล่นสนุกหมายถึงการนำสัตว์ไปทรมานเพื่อความสนุกสนาน เช่น เอาประทัดผูกหางหมาแล้วเอาไฟจุด หรือเอาไฟจุดบนกระดองเต่า เป็นต้น

๕. การผจญ เช่น ชนโค ชนกระบือ ตีไก่ กัดปลา กัดจิ้งหรีด เป็นต้น ^{๔๘}

(ง) ข่าตามหลักของพระพุทธศาสนา

การฆ่าตามหลักของพระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ ประเภท กล่าวคือ

ประเภทที่ ๑ การฆ่าโดยจงใจ ฆ่าโดยจงใจ คือ สจิตตกะ ได้แก่ คิดไว้ที่แรกว่าจะฆ่าในขณะที่ใจไม่งุ่นง่าน แต่เพราะเหตุ คือ ตกอยู่ในฐานะแห่งความโลภ เช่น โจรปล้นบ้าน แล้วฆ่าเจ้าทรัพย์ตาย เพราะโลภอยากได้ทรัพย์ของคนอื่นที่มีโชของเรา ตกอยู่ในฐานะแห่งความพยาบาท เช่น ลอบฆ่าคนที่มีเวรต่อกันเกิดจากการบาทหมางกันในเรื่องเงินไม่ลดละจึงการลอบฆ่ากันตาย และเพราะสาเหตุอื่นนอกจากนี้ แล้วพยายามใช้เครื่องมือ หรืออุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้เขาตาย สรูปการฆ่าโดยจงใจหมายความว่า คิดไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า จะฆ่า และกึ่งมือฆ่าจนสัมฤทธิ์ผลทำให้ชีวิตอื่นจนถึงความตาย

ประเภทที่ ๒ การฆ่าโดยไม่จงใจ คือ อจิตตกะ ได้แก่ ไม่ได้คิดไว้ก่อนแต่เพราะเหตุเหล่านี้คือบังเอิญเป็น เพราะบันดาลโทษะ เช่น วิวาทกัน บันดาลโทษะขึ้นแล้วฆ่ากันตาย ประสงค์จะป้องกันตัว เช่น ต่อสู้กับผู้ที่มาทำร้ายตัว และฆ่าเขาตาย เพราะไม่แกล้ง เช่น หมายตีพอลาบจำ แต่ถูกที่สำคัญ ผู้ถูกตีนั้นตาย สรูปการฆ่าโดยไม่จงใจ หมายความว่า ไม่ได้คิดไว้ก่อน แต่บังเอิญเรื่องเกิดขึ้น เช่น ฆ่าเพราะเกิดบันดาลโทษะ เป็นต้น

เกณฑ์การละเมิดศีลข้อที่ ๑

เกณฑ์การละเมิดศีลข้อนี้หมายถึง การระบุถึงขอบข่ายของสัตว์ที่จะถูกฆ่าและผู้ที่จะฆ่าสัตว์นั้นจะอยู่ขอบข่ายไหนถึงจะเรียกได้ว่าเป็นการละเมิดศีลข้อที่๑ซึ่งมีทั้งหมดอยู่ ๕ ข้อ

๑. ปาโณ สัตว์นั้นมีชีวิต
๒. ปาณะสัณญิตา มีความเป็นผู้สำคัญว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
๓. วะระกะจิตตัง มีจิตคิดจะฆ่า
๔. อุปกะโม มีความพยายามที่จะฆ่าสัตว์นั้น

^{๔๗}ปรางทิพย์ วงศ์วรชาติ, “การใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐.

^{๔๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

๕. เตน มรณัง สัตว์นั้นตายด้วยความพยายามนั้น^{๔๙}

การล่วงละเมิดนอกจากศีลจะขาดแล้ว ยังถือว่าเป็นบาปด้วย (ความชั่ว) ฉะนั้นจึงไม่ควรเบียดเบียนปีบคั่นกัน ควรอยู่ร่วมกันด้วยไมตรีจิต

๒.๖.๒ อทินนาทานา เวรมณี

อทินนาทานสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการลักทรัพย์ “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการลักทรัพย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการลักทรัพย์มีจำนวนมากกว่า^{๕๐} ฯลฯ พระสมณโคดม ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤติดตนเป็นขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่^{๕๑}จากข้อความในพระไตรปิฎกจะเห็นได้ว่าให้ความสำคัญกับอทินนาทานา เวรมณี หมายถึง การเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เว้นจากการลักโกง การละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ในทางปฏิบัติเป็นการดำเนินชีวิตที่ไม่เบียดเบียนทรัพย์สินและไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นโดยการลักขโมย แต่ดำเนินชีวิตโดยมีอาชีพสุจริต ยุติธรรมหาเลี้ยงชีพโดยชอบ^{๕๒}

กล่าวได้ว่า การไม่เบียดบังดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของที่ผู้อื่นโดยไม่รับด้วยร่างกาย หรือว่าทางวาจาอันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาดแก่เรานั้นเอง

(ก) บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้ลักทรัพย์ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการลักทรัพย์ ๑ พอใจในการลักทรัพย์ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการลักทรัพย์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ^{๕๓}

(ข) กิริยาที่ห้ามทำในศีลข้อ ๒

กิริยาที่ห้ามทำในศีลข้อ ๒ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. โจรกรรมประพฤติเป็นโจรหมายถึงกิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่ไม่มีผู้ให้ด้วยอาการเป็นโจร ๑๔ ลักษณะ คือ (๑) ลัก ได้แก่การขโมยเอาลับหลัง (๒) ฉก ได้แก่กิริยาที่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นในเวลาที

^{๔๙}ละเอียด ศรีโสภา, “การประยุกต์เบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘.

^{๕๐}ส.ม. (ไทย) ๑๙/ ๑๑๔๒/๖๔๔.

^{๕๑}ที.สี. (ไทย) ๙/๘/๓.

^{๕๒}พระครูอมรโพธิสุนทร (จิตตะวงศ์), “ศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนอีสานเรื่องยาสอนหลาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๓๙.

^{๕๓}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๖๕/๓๘๒-๓๘๓.

เจ้าของผลอ (๓) กรรโชก ได้แก่ขู่ให้เขากลัวแล้วให้ทรัพย์ (๔) ปล้น ได้แก่การร่วมหัวกันหลายคนตี ปล้นเอาทรัพย์ (๕) ตู๋ ได้แก่การอ้างหลักฐานพยานเท็จเอาทรัพย์ของคนอื่น (๖) ฉ้อ ได้แก่การทำอุบาย ฉ้อฉลให้เจ้าทรัพย์ตามไม่ทันแล้วเอาทรัพย์ (๗) หลอก ได้แก่การปั้นเรื่องขึ้นหลอกให้เขาหลงเชื่อแล้ว ให้ทรัพย์ (๘) ลวง ได้แก่การใช้เครื่องมือแลกเปลี่ยนผิดมาตรฐานตบตาคนอื่น (๙) ปลอม ได้แก่การทำ ของปลอมใช้ของปลอมแลกเปลี่ยนได้ทรัพย์มา (๑๐) ทรยศ ได้แก่บิตพลู้คำมั่นสัญญาเพื่อเอาทรัพย์ (๑๑) เบียดบัง ได้แก่การปกปิดซ่อนทรัพย์ จนเจ้าของหมดอาลัยแล้วเอาเสีย (๑๒) สับเปลี่ยน ได้แก่ การสลับทรัพย์ของตนกับของคนอื่นแล้วถือเอาสิ่งที่ต้องการ (๑๓) ลักลอบ ได้แก่การหลีกเลี่ยงไม่จ่าย ตามพิกัด เช่นเลี้ยงภาษี (๑๔) ยักยอก ได้แก่การใช้อำนาจหน้าที่จำหน่ายทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตน โดยมีขอบ ๑๔ ประการข้างต้น จะทำเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นทำ ก็ชื่อว่าประพฤติเป็นโจรทั้งสิ้น

(ค) อนุโลมโจรกรรม

อนุโลมโจรกรรม หมายถึงกิริยาที่อุดหนุนโจรกรรม หรือสมโจร หรืออุปการะแก่ผู้ประพฤติ ผิดศีลธรรม ซึ่งรวมไปถึงการปกกลอก ลวง โดยการคบกับผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ด้วยอาการไม่ซื่อสัตย์ มุ่งจะเอาแต่ประโยชน์ของเขาฝ่ายเดียว และรับสินบนของผู้อื่นเพื่อกระทำในทางที่ผิดกฎหมายหรือผิด ศีลธรรม

(ง) ฉายาโจรกรรม

ฉายาโจรกรรม หมายถึง กิริยาที่ทำทรัพย์พัสดุของผู้อื่นให้สูญหรือเป็นสินใช้ตกอยู่แก่ตน ผลาญ คือ ทำอันตรายแก่ทรัพย์พัสดุ หรือหยาบฉวยทรัพย์พัสดุของผู้อื่นมาด้วยความมั่งง่าย โดยคิดว่า เจ้าของคงไม่ว่าอะไร

(จ) องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาด

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. ประระปรีคะหิตัง ของนั้นมีผู้อื่นหวงแหน คือ มีเจ้าเข้าเจ้าของ
๒. ประระปรีคะหิตสัณญิตา รู้ว่าเป็นของอันผู้อื่นหวงแหน
๓. เถยยะจิตตัง มีจิตคิดจะลัก
๔. อุปั๊กกะโม มีความพยายามที่จะลัก
๕. เตนะหะระณัง ลักมาด้วยความพยายามนั้น^{๕๔}

อธิบายได้ว่า สิ่งของที่ผู้อื่นยังคุ้มครอง ปกป้อง รักรใคร่หวงใย ยังไม่ได้สละหรือทอดทิ้ง เรียกว่า สิ่งของที่ผู้อื่นหวงแหน และเราต้องรู้ด้วยสามัญสำนึกด้วยว่าสิ่งนั้นยังมีเจ้าของอยู่ ดังเช่น เดิน ตามถนนเห็นกางเกงสวยงามตกอยู่กลางถนน คิดว่าไม่มีเจ้าของจึงฉวยหยิบไป แต่กางเกงตัวนั้นเจ้า บ้านตากไว้ที่ตาดฟ้าพลัดร่วงลงมาอย่างนี้แม้กางเกงตัวนั้นจะมีเจ้าของแต่เราได้สำเนียงว่าเป็นสิ่งที่มี เจ้าของ และมีได้มีโดยจิตคิดจะลัก จึงไม่ถือว่าเจ้าของประกอบ แต่ถ้าเจ้าของเห็นทักท้วงก็ต้องคืนกลับ ให้เขาไป เมื่อมีโดยจิตคิดจะลักก็ต้องอาศัยความพยายามด้วย แม้ไม่มีความพยายามก็ไม่ถือว่าผิดศีล ข้อนี้ เนื่องจากไม่สำเร็จประโยชน์...จริงอยู่ว่า ศีลข้อนี้เป็นกายกรรม แต่การพยายามนั้น อาจเป็นไปได้ ทั้งทางกายทวารและวจีทวาร กล่าวคือ จะขโมยเองหรือใช้ผู้อื่นให้ขโมยมา ก็จัดว่าเป็นการผิดศีลข้อนี้

^{๕๔}ละเอียด ศรีโสภา, “การประยุกต์เบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘.

เหมือนกัน เมื่อสามารถขโมยได้ด้วยความพยายามนั้น...และการพยายามในอหินนาทานนี้ จะรวมอาการทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นขโมย ฉก ชิง วิ่งราว สับเปลี่ยน ฉ้อ ยักยอก ปล้น ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า การดำเนินชีวิตด้วยการเบียดเบียนเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้น จะมีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสิ่งของและคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สิน เช่นสิ่งของมีค่ามากและประกอบกับคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สินมีมากย่อมมีโทษมาก ถ้าเป็นของเล็กน้อยก็มีโทษน้อย แต่ต้องประกอบด้วยกิเลสและความพยายามอีก เช่น สิ่งของมีค่าเสมอกันกับคุณความดีของเจ้าของทรัพย์สิน ผู้ลักมีความปรารถนาอยากได้และความพยายามมากก็มีโทษมาก แต่ถ้าได้มาโดยง่ายมีความปรารถนาอยากได้น้อย ก็จะมีโทษน้อยเป็นต้น

๒.๖.๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวมณิ

ตามรูปศัพท์ภาษาบาลี “กาเมสุ มิฉฉาจาร” คือ “ความประพฤติดีในกามทั้งหลาย” เป็นคำแปลที่ฟังง่ายและเข้าใจดี แต่ในคัมภีร์มิ่งคลัตถทีปนี^{๕๕} ขยายความไว้ว่า “เจตนา เป็นเหตุก้าวล่วงฐานะอันบุคคลไม่พึงถึง เป็นไปทางกายทวาร ด้วยประสงค์อสังกรรม ชื่อว่า กาเมสุมิฉฉาจาร” กาเมสุมิฉฉาจารสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการประพฤติดีในกาม “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการประพฤติดีในกามมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการประพฤติดีในกามมีจำนวนมากกว่า ฯลฯ”^{๕๖} พระสมณโคตม ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติ ห่างไกล เว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน^{๕๗} มีข้อห้ามสำหรับชายและหญิงมิให้ประพฤติดีในศีลข้อนี้ คือ

ก. หญิงเป็นวัตถุต้องห้ามของชาย ๓ จำพวก คือ

๑. ภรรยาท่านหรือหญิงมีสามี (สสสามิกา) ได้แก่ หญิงที่แต่งงานกับชายหรือไม่ได้แต่งงาน แต่อยู่กินด้วยกันกับชายอย่างเปิดเผยหรือหญิงที่รับสิ่งของมีทรัพย์สิน เป็นต้น ของชายแล้วและยอมอยู่กับเขาหรือหญิงที่ชายเลี้ยงไว้เป็นภรรยา

๒. หญิงที่มีญาติปกครอง (ญาติรุกขิกา) ได้แก่ หญิงที่มารดาบิดา ญาติพิทักษ์รักษาอยู่ คือ ยังไม่เป็นคู่ครองของใคร

๓. หญิงมีจารีตรักษา (จาริตา ธมมรุกขิตา) ได้แก่ หญิงที่มีศีลธรรมหรือจารีตประเพณีคุ้มครอง เช่น นักบวช หญิงที่กฎหมายบ้านเมืองห้าม (คือ หญิงห้ามของพระราชานในสมัยก่อน) และหญิงที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตัวเอง

ข. ชายเป็นวัตถุที่ต้องห้ามของหญิง คือ

๑. ชายอื่นนอกจากสามีของตน

๒. นักบวชที่ห้ามเสพเมถุนและชายที่เป็นเทือกเถาเหล่ากอของตนในพระสูตรต้นตปิฎกเล่มที่ ๑๔ จำแนกสตรีไว้ ๑๐ จำพวก กล่าวคือ

(๑) มาตุรุกขิตา สตรีที่มารดาดูแลรักษา

(๒) ปิตุรุกขิตา สตรีที่บิดาดูแลรักษา

(๓) มาตาศูรุกขิตา สตรีที่มารดาและบิดาดูแลรักษา

^{๕๕} มงค. (ไทย) ๒/๒๐๔/๙๙

^{๕๖} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๔๓/๖๔๔.

^{๕๗} ที.สี. (ไทย) ๙/๘/๓.

- (๔) ภาตฺรูกฺขิตา สตรีที่พี่ชายน้องชายดูแลรักษา
- (๕) ภคินีรูกฺขิตา สตรีที่พี่สาวน้องสาวดูแลรักษา
- (๖) ญาตฺรูกฺขิตา สตรีที่ญาติดูแลรักษา
- (๗) โคตตฺรูกฺขิตา สตรีที่โคตรดูแลรักษา
- (๘) ธัมมรูกฺขิตา สตรีที่ผู้ปฏิบัติธรรมรักษา
- (๙) สารูกฺขา สตรีที่คู่หมั้นดูแลรักษา
- (๑๐) สปฺริทฺนทา สตรีที่มีผู้กำหนดอายุสินไหมไว้^{๕๘}

จากข้อความที่มีในพระไตรปิฎกจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงให้เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจารา เวมณี ซึ่งหมายถึง เจตนาให้งดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม กามในที่นี้หมายถึงกิริยาที่รักใคร่กันในทางประเวณี หมายความว่างดเว้นจากความประพฤติดีกในการที่จะล่วงละเมิดคูครองของผู้อื่น การล่วงเกินในขอบเขตของความเป็นสามี-ภรรยา ที่เป็นไปทางกาย ในการประพฤดิล่วงละเมิดทางเพศ จะมีโทษมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับคุณความดีของผู้ถูกละเมิด ความแรงของกิเลสและความพยายาม เช่น ผู้ถูกละเมิดประกอบด้วยคุณความดีมาก ย่อมมีโทษมากถ้าประกอบด้วยคุณความดีน้อย ย่อมมีโทษน้อย ถ้ามีความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่มีความพยายามมากก็มีโทษมาก มีความพยายามน้อยก็มีโทษน้อย

การประพฤติดีกในพระไตรปิฎก กล่าวว่า

๑. ตนเองเป็นผู้ประพฤติดีกในกาม ๑
๒. ชักชวนผู้อื่นในการประพฤติดีกในกาม ๑
๓. พอใจในการประพฤติดีกในกาม ๑
๔. กล่าวสรรเสริญคุณการประพฤติดีกในกาม ๑ ฯลฯ
๕. ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ๑
๖. ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ๑
๗. พอใจในการงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ๑
๘. กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ๑ ฯลฯ^{๕๙}

จะเห็นได้ว่า เมื่อพิจารณาในสถานการณ์ปัจจุบัน สตรีที่ขาดญาติปกครองดูแลและไม่มีสามีหรือเด็กหญิงที่อยู่กับบิดา มารดา เป็นผู้ดูแลแต่กลับล่วงเกินเธอ หรือ หญิงที่สติไม่ดี เร่ร้อน เป็นหญิงจรจัด ไม่มีใครดูแล หรือหญิงยากจนที่อยู่ตามลำพัง ขาดการคุ้มครองความปลอดภัย หญิงเหล่านี้อาจถูกชายล่วงเกินได้โดยง่าย แม้ตนจะไม่พอใจยินยอม หญิงเหล่านี้มีกฎหมายรักษาคุ้มครอง ใครที่ล่วงเกินย่อมผิดศีล ผิดกฎหมาย

องค์ประกอบของกาเมสุมิฉฉาจาร มี องค์ประกอบ ๔ คือ

๑. อะคะมะนียะวัตถุ วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน (สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรล่วงละเมิด)
๒. ตัตถะ เสวะนะจิตตัง จิตคิดจะเสพในอคมนียะวัตถุนั้น
๓. เสวะนัปปะโยโค กระทำความพยายามในการเสพ

^{๕๘}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๓๓/๑๓๓.

^{๕๙}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๖๖/๓๘๓-๓๘๔.

๔. มัคเคนะ มัคคะปะฏิปัตติอะธิวาสะนัง การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดอยู่ (มรรค ในที่นี้หมายถึง อวัยวะเพศ ทวารหนัก ทวารเบา และปาก)^{๖๐}

กาเมสุมิจฉาจาร นี้เมื่อบุคคลกระทำครบทั้ง ๔ ขั้นตอนดังกล่าวนี้ ศีลจึงขาด แต่ถ้าไม่ครบ ศีลก็เพียงแต่ต่างพร้อย ส่วนจะมีโทษหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับคุณธรรมและความสมัครใจของผู้ล่วงละเมิด และผู้ถูกล่วงละเมิด เกณฑ์การพิจารณาโทษของกาเมสุมิจฉาจาร^{๖๑} จะมีโทษมากหรือโทษน้อย มีดังนี้

เมื่อพิจารณาในส่วนของกรรม โทษจากการล่วงละเมิดของศีลข้อนี้ มีความหนักเบาแตกต่างกันลงไปตามเกณฑ์ คือ

๑. กำหนดด้วยบุคคล หรือวัตถุ คือประพฤติดต่อบุคคลที่ห้ามทั้งที่เป็นคู่ครองคนอื่น และด้วยจารีตห้าม หรือผู้มีคุณธรรม มีโทษมาก ประพฤติดต่อบุคคลทั่วไปมีโทษน้อยกว่า

๒. กำหนดด้วยเจตนา คือ มีเจตนาประกอบด้วยอำนาจราคะแรงกล้ามาก มีโทษมาก ถ้ากระทำไปโดยถูกยั่วชวน หรือด้วยความกลัว เช่น หญิงที่ไม่เต็มใจแต่ถูกบังคับจึงยอมร่วมสังวาสกับชายเพราะความกลัวจะถูกทำร้าย มีโทษน้อยกว่า

๓. กำหนดด้วยประโยชน์ คือ ความพยายามประกอบกามกิจ ถ้าข่มขืนไม่ยินยอมมีโทษมาก โดยรักใคร่สมยอมมีโทษน้อยกว่า

จะเห็นได้ว่า เหตุที่ห้ามมิให้ประพฤติก่อล่วงละเมิดศีลข้อ ๓ นี้ เนื่องจากว่าการแสดงออกทางเพศไม่ควรเกิดขึ้นโดยปราศจากความรัก และความสัมพันธ์กันอย่างเคารพกันและกัน อย่างไม่เอาเปรียบกัน ให้คำนึงไว้เสมอว่า ถ้าทำผิดต่อกันในด้านการล่วงประเวณี จะมีผลให้อีกฝ่ายได้รับความทุกข์ ควรที่จะรักษาความสุขของตนและผู้อื่นด้วยการเคารพสิทธิ์และจริงใจต่อกันและกัน ผู้รักษาศีลข้อนี้จะต้องตระหนักถึงความทุกข์อันเกิดแต่การประพฤติดังกล่าว มีความรับผิดชอบและเรียนรู้วิถีทางที่จะปกป้องความปลอดภัยและความซื่อสัตย์มั่นคงของปัจเจกชน คู่สามีและภรรยา ครอบครัว และสังคม ไม่ข้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ฉ้อฉลโดยปราศจากความรัก และความผูกพันอันยาวนาน เพื่อรักษาความสุขของตนเองและผู้อื่น พร้อมกันนั้นก็ควรกระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในหน้าที่เพื่อปกป้องเด็ก ๆ จากการถูกรุณกรรมทางเพศ และปกป้องคู่สมรสและครอบครัวมิให้แตกแยกจากการประพฤติดังกล่าว ดังนั้น การล่วงเกินในขอบเขตของความเป็นสามี-ภรรยา ที่เป็นไปทางกาย ในการประพฤติก่อล่วงละเมิดทางเพศ จะมีโทษมากหรือน้อยขึ้นขึ้นอยู่กับคุณความดีของผู้ถูกละเมิด ความแรงของกิเลส และความพยายาม เช่น ผู้ถูกละเมิดประกอบด้วยคุณความดีมาก ย่อมมีโทษมาก ถ้าประกอบด้วยคุณความดีน้อย ย่อมมีโทษน้อย ถ้ามีความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่มีความพยายามมากก็มีโทษมาก มีความพยายามน้อยก็มีโทษน้อย

๒.๖.๔ มุสาวาทา เวรมณี

มุสาวาทา เวรมณี : เจตนางดเว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้า “มุสาวาท” แปลว่า “การพูดเท็จ” หรือ “การพูดมุสา” ในมังคลัตถปิณี^{๖๒} ขยายความไว้แปลความว่า “เจตนาของเขา อันยังกายประโยคและวจีประโยค ซึ่งเป็นเครื่องกล่าวให้คลาดเคลื่อนชื่อว่า มุสาวาท” หรือ “เจตนา เรียกว่า มุสาวาท เพราะเป็นเหตุกล่าว คือ ให้บุคคลอื่นรู้ คือ ทำให้คำจริง

^{๖๐}ขุ.อติ.อ. (ไทย) ๔๕/๔๕๐.

^{๖๑}มจก.ล. (ไทย) ๒/๒๐๕/๑๐๑.

^{๖๒}มจก.ล. (ไทย) ๒/๒๐๙/๑๐๕.

ด้วยความพยายามที่ควรกล่าวตามความจริงเป็นคำเท็จ” อีกนัยหนึ่ง “เจตนา คือความตั้งใจที่ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างนั้น ของผู้ประสงค์ให้บุคคลอื่นรู้เรื่องไม่จริงว่าเป็นความจริง เรียกว่า มุสาวาท เพราะเป็นเหตุกล่าวเท็จ”

ในมุสาวาทสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการพูดเท็จ “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ก็ฉันทันนั้น เหมือนกัน สัตว์ที่เว้นขาดจากการพูดเท็จมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการพูดเท็จมีจำนวนมากว่า ฯลฯ^{๖๓}”

หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง “เจตนา คือ ความตั้งใจที่ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างนั้น ของผู้ประสงค์ให้บุคคลอื่นรู้เรื่องไม่จริงว่าเป็นความจริง เรียกว่า มุสาวาท เพราะเป็นเหตุกล่าวเท็จ” มุสาวาทาเวรมณี แปลว่า เว้นจากการกล่าวคำเท็จคืองดเว้นจากคำพูดที่บิดเบือนจากความจริงโดยจงใจให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นเช่นนั้นเช่นแสดงพยานหลักฐานเท็จมุสาเมืองค์ประกอบอยู่ ๗ ประการคือ

๑. ปด ได้แก่การพูดตรงข้ามกับความจริง เช่นเห็นแล้วพูดว่าไม่เห็นรู้อยู่ พูดว่าไม่รู้
๒. ทนسابาน ได้แก่ทำผิดแล้วไม่ยอมรับว่าผิด
๓. ทำเล่ห์กระเท่ห์ ได้แก่การรอดอ้างตนว่าเป็นผู้วิเศษทำให้คนหลงเชื่อถือนและพากัน

นิยม

๔. มารยาได้แก่การเสแสร้งทำกริยาให้ตรงกันข้ามกับความจริงเช่นเป็นคนทุศีลทำท่าทางเป็นคนมีศีล

๕. ทำเลศ ได้แก่การตั้งใจจะพูดเท็จ คือพูดเล่นสำนวนเพื่อให้คู่สนทนาผิดเอง

๖. เสริมความ ได้แก่พูดเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ให้แลดูว่าเป็นเรื่องใหญ่

๗. อำนาจ ได้แก่การพูดอาศัยข้อมูลเดิม แต่ตัดตัดหัวข้อความที่ไม่ประสงค์จะให้รู้ออกเสีย เพื่อให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องอื่นไป

อนุโลมมุสา ได้แก่ การพูดไม่จริง แต่พูดไปโดยไม่หวังจะให้ผู้ฟังเชื่อตาม เช่น การพูดประชดประชัน พูดเสียดสี

ปฏิสวะ ได้แก่ การสัญญากับผู้อื่นแล้วไม่ปฏิบัติตามคำพูดนั้น หรือว่าปฏิบัติไม่ได้จนทำให้ผู้อื่นเสียผลประโยชน์ ดังมีลักษณะดังต่อไปนี้

ผิดสัญญา ได้แก่ ทั้งสองฝ่ายได้ทำสัญญาแก่กันว่าจะทำเช่นนั้นๆแต่อีกฝ่ายหนึ่งบิดพลิ้วไม่ทำตามสัญญา เสียสัตย์ได้แก่ให้คำสัญญาแก่เขาแต่ไม่ได้ทำตามคินคำได้แก่รับปากว่าจะทำสิ่งนั้น ๆ ให้ ภายหลังไม่ทำ

การแสดงมุสา แปลว่า เท็จ หรือไม่จริง การกล่าวคำเท็จหรือคำไม่จริง เรียกว่า มุสาวาทหรือโกหก โดยส่วนมากใช้วาจา แต่การแสดงเท็จอาจแสดงได้ ๒ ทาง คือ

(๑) ทางวาจา คือ พูดคำเท็จออกมา

(๒) ทางกาย คือ แสดงเท็จทางกาย เช่น การเขียนจดหมายโกหก การรายงานเท็จ การทำหลักฐานปลอม การตีพิมพ์ข่าวเท็จ การทำเครื่องหมายให้คนอื่นหลงเชื่อ ตลอดจนจนกริยาท่าทางให้

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อ ๔ ขาด

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

^{๖๓} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๔๔/๖๔๔.

๑. อัดตะถ่วงวัตถุ เรื่องไม่จริง
๒. วิสัจวาทนจิตตัง มีจิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน
๓. ตัซุชอวยาโม มีความพยายามพูดที่เกิดจากจิตนั้น
๔. ปรัสส ตัทถถวิขานนัง ผู้อื่นรู้เรื่องนั้น^{๖๔}

เมื่อกระทำครบองค์ประกอบ ๔ ข้อนี้ ศีลขาดทันที ถ้าไม่ครบองค์ อาจจะทะเลาะหรือต่างพร้อย ไม่บริสุทธิ์ แมต่นจะกระทำเอง ใช้ให้ผู้อื่นกระทำหรือร่วมมือกับผู้อื่นกระทำ เช่น มีความตั้งใจโกหกและกระทำได้อย่างแนบเนียน คือ พูดแล้วคนฟังเชื่อตามที่พูดด้วย ถือว่าศีลขาด หรือตั้งใจจะพูดเรื่องไม่จริงแต่ไม่ได้พูด ก็ไม่ครบองค์ประกอบ ๔ ศีลจึงไม่ขาด เป็นต้น อีกนัยหนึ่ง การแสดงออกทางกิริยาอาการที่แสดงให้ผู้อื่นเข้าใจผิด เช่น สร้างหลักฐานเท็จปลอมแปลงเอกสารหรือหลักฐาน การพูดให้ผู้อื่นเชื่อในถ้อยคำเท็จ สิ่งที่กำลังกล่าวมาจะมีโทษมากหรือน้อยนั้นก็แล้วแต่ประโยชน์ที่จะถูกตัดรอน เช่น คนที่ไม่ให้ของของตนก็พูดไปว่า ไม่มี ก็ยังมีโทษน้อย แต่ถ้าเป็นพยานเท็จก็มีโทษมาก

จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์การพิจารณาโทษของมุสาวาท จะมีโทษมากหรือโทษน้อย ขึ้นอยู่กับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการมุสาวาท ได้รับความเสียหายมากมีโทษมาก ได้รับความเสียหายน้อยมีโทษน้อย เช่น ผู้ที่เป็นพยานเท็จทำให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องได้รับโทษ ประหารชีวิต จำคุก หรือได้รับความเสียหายในทรัพย์สิน มีโทษมาก หรือผู้ได้รับแจกเงินจำนวนมาก ถูกผู้อื่นถามถึงจำนวนเงินที่ได้รับแจกแก่งตอบว่าได้รับมาจำนวนน้อย เช่นนี้จัดว่ามีโทษน้อย เป็นต้น กล่าวโดยสรุปศีลข้อที่ ๔ ประสงค์เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของกันและกัน เพื่อความสามัคคี ประรณาดิตต่อกันด้วยจริงใจนั่นเอง

๒.๖.๕ สุราเมรยมชชปมาทภูฐานา เวมณี

สุราเมรยมชชปมาทภูฐานา เวมณี แปลว่า เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะไป พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษแห่งการดื่มสุราเมรัยไว้ ๖ ประการไว้ในทศนิกายปาฎิกวรรค สิงคาลกสูตรว่า

“ดูกรคฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนื่องๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการนี้ คือ ความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง ๑ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑ เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑ เป็นเหตุไม่รู้จักละอาย ๑ มีบทที่ ๖ คือ เป็นเหตุทอนกำลัง ปัญญา ๑

ดูกรคฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการในการประกอบเนื่องๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเหล่านี้แล”^{๖๕}

ความมุ่งหมายเพื่อให้คนรู้จักรักษาสติของตนเองให้สมบูรณ์ มุ่งคุ้มครองกายไม่ให้วิปริต คும்ครองจิตไม่ให้วิปลาส ขอบเขตและข้อห้ามของศีลข้อนี้มีทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังนี้

โดยตรง คือ น้ำเมา ได้แก่

- สุราหรือเหล้า เป็นน้ำเมาที่กลั่นแล้ว
- เมรัย คือ น้ำเมายังไม่ได้กลั่น ได้แก่ เปียร์ สาโท กระแช่ น้ำตาลเมา

^{๖๔}ละเอียดย ศรีโสภะ, “วิชาการประยุกต์เบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๘.

^{๖๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๙/๑๖๔.

โดยอ้อม หมายถึง ยาเสพติดให้โทษทุกชนิด เช่น กัญชา ฝิ่น เฮโรอีน สารระเหย ยาบ้า ยาไอ เป็นต้น กิริยาที่แสดงว่าผิดศีล ไม่เฉพาะแต่การดื่มอย่างเดียวเท่านั้น แต่หมายถึงวิธีการเสพทุกชนิด เช่น การกลืน การดม การดูด การสูบ การฉีด ด้วย^{๖๖}

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อ ๕ ขาด คือ

องค์ที่จะทำให้ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. มัชฌาโว ความเป็นของเมา
๒. ปาตุกัมมยะตาจิตตัง มีจิตคิดจะดื่มน้ำเมานั้น
๓. ตัซุโซวยาโม มีความพยายามจะดื่มน้ำเมานั้น
๔. อชฺโซหรนัง น้ำเมานั้นล่องล่ำคองไป^{๖๗}

การดื่มสุราเป็นข้อพึงละเว้นสำหรับบุคคลที่ต้องการรักษาศีล ๕ และเป็นข้อที่หลายคนพยายามหาข้อยกเว้น เพราะในปัจจุบัน เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ต่ำ มีจำนวนมาก มีจำหน่ายมากขึ้น และเป็นที่ยอมรับในสังคม ดื่มเพราะการเชิญชวนให้ดื่มอวยพร บางคนบอกว่าดื่มเพื่อสังคม จิบนิดเดียวยังไม่ทันเมายังครองสติได้ หรือดื่มเปียร์วันละกระป๋อง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากองค์ของศีล เพียงแค่ดื่มล่องล่ำคองก็ศีลขาดแล้ว หากพิจารณาตามนี้ก็จะเห็นว่าการละเมิดเกิดจากการดื่มน้ำที่ส่งผลทำให้เกิดความมึนเมา ซึ่งมี ๒ ลักษณะ ได้แก่ สุรา หมายถึง เหล้า น้ำเมาที่ได้จากการกลั่น เมรัย หมายถึง น้ำเมาที่เกิดจากการหมักหรือแช่ น้ำเมาที่ไม่ได้กลั่น แต่เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบข้อที่ ๑ ก็จะเห็นว่ารวมทุกอย่างที่ทำให้เกิดความเมา ไม่ใช่เมาเพียงอย่างเดียว ยาเสพติดทุกชนิดก็ถือว่าเป็นของเมาและยังรวมไปถึงสิ่งที่ทำให้เกิดความมึนเมาด้านอื่นๆ ด้วย^{๖๘}

กล่าวโดยสรุปแล้ว ศีลข้อที่ ๕ ประสงค์ให้มนุษย์ตระหนักรู้และยอมถึงความทุกข์อันเกิดแต่การบริโภคอย่างไม่มีสติ ดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจเพื่อตัวเองและสังคม ด้วยการฝึกการกิน การดื่ม และการบริโภคอย่างมีสติ รับแต่สิ่งที่จะช่วยผดุงความสงบสุข ความเป็นอยู่ดี และความเบิกบานในร่างกายและจิตใจของตน ครอบครัว และสังคม ป้องกันการทะเลาะวิวาท งดเว้นไม่ใช้แอลกอฮอล์หรือของมีเมาอย่างอื่น พิจารณาการบริโภคสิ่งต่างๆ อันเป็นพิษ เช่น รายการทีวี วารสาร หนังสือ ภาพยนตร์ และการพูดคุยที่มีการโฆษณาสิ่งมีเมาต่างๆ โดยตระหนักว่าการทำร้ายร่างกายหรือจิตใจด้วยพิษเหล่านี้ เป็นการทรยศต่อบรรพบุรุษ

ศีลขาด หมายถึง ศีลของผู้ที่สมาทานศีลแล้ว แต่ไม่รักษาศีลนั้นให้ดี ล่องล่ำคองเป็นประจํา ทำให้ขาดต้นขาดปลาย หากที่บริสุทธิ์จริงได้ยาก เหมือนผ้าที่ขาดชายรอบทั้งผืน หรือขาดกลางผืนเลย

ศีลทะลุ หมายถึง ศีลของผู้ที่ชอบล่องล่ำคองละเมิดสิกขาบทกลางๆ แต่สิกขาบทต้นและปลายยังดีอยู่ เหมือนผ้าที่ทะลุเป็นช่องตรงกลางผืนเลย

^{๖๖}สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, *วิธีสร้างบุญบารมี*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โพธิ์ธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑-๓๓.

^{๖๗}ละเอียด ศรีโสภะ, “วิธีการประยุกต์เบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, หน้า ๑๘.

^{๖๘}พระวิมาน คมภีร์ปญโญ (ตริกมล), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕๕-๒๕๖.

ศีลต่าง หมายถึง ศีลของผู้ที่ขอบลวงละเมิดสิกขาบทที่เดียว ๒ หรือ ๓ ข้อ เหมือนแม่โคต่าง ที่กระดากระต่างลายไปทั้งตัว ด่าบ้าง ขาวบ้าง

ศีลพร้อย หมายถึง ศีลของผู้ที่ขอบลวงละเมิดคราวละสิกขาบท หรือลวงคราวละองค์สอง องค์ คือ มีศีลบริสุทธิบ้าง ไม่บริสุทธิบ้างสลับกันไป^{๖๙}

๒.๗ โทษแห่งศีลวิบัติ ๕ ประการ

การกระทำความชั่วทางกาย ทางวาจาและทางใจ รวมทั้งความไม่สำรวมในสิกขาบท ทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นสาเหตุของการขาดศีล ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษของคนที่ไม่มีศีล ๕ ประการดังนี้

๑. คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้วในโลกนี้ย่อมเข้าถึงความเสื่อมแห่งภคะอย่างใหญ่อันมีความประมาทเป็นเหตุ ศีลวิบัติอันนี้เป็นโทษแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล

๒. คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้วย่อมกระฉอนไปอันนี้เป็นโทษข้อที่สองแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล

๓. คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว จะเข้าไปสู่บริษัทใดๆ คือ ชัตตยบริษัทพราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัท หรือสมณบริษัท ย่อมครั้นคร้ามก่อเขิน อันนี้เป็นโทษข้อที่สามแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล

๔. คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้วย่อมหลงกระทำกาละ อันนี้ เป็นโทษข้อสี่แห่งศีลวิบัติของคนทุศีล

๕. คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก อันนี้เป็นโทษข้อที่ห้า แห่งศีลวิบัติของคนทุศีล^{๗๐}

จะเห็นได้ว่า **คนที่ขาดศีลข้อที่หนึ่ง** คือ ฆ่าและทำร้ายคนอื่นหรือสัตว์อื่น ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบันต้องได้รับโทษ เช่น ต้องถูกกักขังอยู่ในเรือนจำและในอนาคต เมื่อตายไปก็เกิดในสถานที่ลำบาก เช่น เกิดในนรก เปรต อสุรกาย เป็นต้น เมื่อกลับมาเกิดในโลกมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ทำให้เขาเป็นคนที่มียายุสั้นและมักถูกฆ่าตาย **คนที่ขาดศีลข้อที่สอง** คือ ลักทรัพย์ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่น การขโมยรถยนต์ เจ้าของรถยนต์ ย่อมเกิดความเสียหายและจองเวรหวัชโมย เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ก็ต้องถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มีนรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเป็นมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนยากจนและถูกโกง ถูกปล้น หรือถูกขโมย **คนที่ขาดศีลข้อที่สาม** คือ ประพฤติผิดในกาม ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือทำให้เกิดความแตกแยกในครอบครัวและถูกปองร้าย เป็นต้น เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มีนรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเกิดการแตกแยกร้างฉานในครอบครัว **คนที่ขาดศีลข้อที่สี่** คือ พูดเท็จหลอกลวงคนอื่นย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่น การพูดยุยงให้คนแตกความสามัคคี พูดใส่ความคนอื่นโดยไม่มีมูล เมื่อมีคนทราบความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่มีใครอยากเชื่อถือ บางคนถึงกับถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ เมื่อเขาตายไปก็ไปเกิดในสถานที่ลำบาก มีนรก เป็นต้น เมื่อเขามาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาถูกใส่ความ มักได้ฟังแต่เรื่องไม่จริง เพราะกรรมที่ตนทำไว้มาให้ผล **คนที่ขาดศีลข้อที่ห้า** คือ ดื่มสุราและเมรัยหรือของเสพติดให้โทษต่างๆ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือเสื่อมทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ทรัพย์ย่อมฉิบหายไปและ

^{๖๙}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการศึกษาระบบธรรมศึกษาขั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

^{๗๐}วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๕ /๙๘-๙๙.

ก่อให้เกิดความทะเลาะวิวาท ทั้งเป็นเหตุให้ทำผิดศีลข้ออื่นๆ ได้ง่ายขึ้นด้วย เพราะเมื่อเมาก็มักขาดสติ บางคนถูกไล่ออกจากงาน บางคนก็ต้องพิการหรือตายไปบนท้องถนนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็เพราะความประมาท เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบายมีนรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษของกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนบ้าใบ้ สติไม่สมบูรณ์ สมองเสื่อม เพราะกรรมที่ตนทำไว้นั้นให้ผล ฉะนั้น คนที่ขาดศัลยกรรมสร้างแต่เวรภัยให้แก่ตนเอง^{๗๑}

การรักษาศีล ๕ หรือการปฏิบัติตามศีล ๕ หมายถึง การมีเจตนางดเว้นจากการทำชั่ว ๕ ประการ ศีลจะเกิดขึ้นก็เพราะมีวิริติ คือ เจตนาที่จะงดเว้นจากโทษนั้นๆ เวรนั้นๆ มี ๓ ประการ คือ

๑. สมาทานวิริติ แปลว่า ความละเว้นด้วยถือคือสมาทานหรือรับเอาด้วยตนเองก็ได้ ด้วยการรับจากผู้อื่นก็ได้ หมายความว่า การตั้งใจไว้ก่อนว่า จะรักษาศีล เมื่อไปประสบกับเหตุการณ์ที่จะทำให้ศีลขาดก็ไม่ทำ เพราะถือว่าได้สมาทานศีลไว้แล้ว จะทำกลัวศีลขาด การกระทำเช่นนี้เรียกว่า “สมาทาน” ในปัจจุบันนี้มีการปฏิบัติกันมากคือสมาทานกับพระสงฆ์ หรือสมาทานเองก็ได้

๒. สัมปตตวิริติ หมายถึง การงดเว้นจากวัตถุอันถึงเข้า หรือขณะที่ประจวบเข้าในทันทีทันใด กับเหตุที่จะทำให้ศีลขาด คือ งดเว้นด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า หมายความว่า แต่เดิมไม่ได้รักษาศีล ไม่ได้สมาทานศีล เมื่อประสบเหตุการณ์ที่จะทำให้ล่วงศีลนั้นก็ตั้งใจงดเว้นในขณะนั้น เช่น เห็นทรัพย์ของผู้อื่นวางทิ้งไว้ ตนจำหีบถือเอาไปได้ แต่มาคิดว่าคนอย่างตนไม่เคยขโมยของ ๆ ใคร การตั้งใจงดเว้นเหตุการณ์ที่ประจวบเข้าเช่นนี้เรียกว่า สัมปตตวิริติ

๓. สมุจเฉทวิริติ แปลว่า ความละเว้นได้เด็ดขาด ได้แก่ การละเว้นของพระอริยบุคคล ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ท่านงดเว้นจากการประพฤติดีศีลห้าได้อย่างเด็ดขาด โดยไม่ต้องสมาทาน เพราะจิตของท่านเหล่านั้นเห็นโทษของการไม่มีศีลอย่างแท้จริง

ถ้าคนใดมีวิริติ ๓ อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้นั้นก็มีศีล ถ้าไม่มีวิริติที่หมายความว่าผู้นั้นไม่มีศีล กล่าวโดยสรุปวิริติทั้ง ๓ ได้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่อยู่ในศีลข้อสัมปตตวิริติและสมาทานวิริตินั้นจะมีอาการของศีลที่จะรักษา คือ ถ้ามีเจตนาละเมิดศีลก็ใช้ความตั้งใจที่จะรักษาศีลเป็นเครื่องระงับ จัดว่าเป็นอาการของศีล ส่วนสมุจเฉทวิริตินั้นชี้ให้เห็นว่าผู้ที่อยู่ในศีลรักษาศีลจนใจเป็นปกติ เห็นคุณค่าของศีลแน่ชัด จนเกิดศรัทธาด้วยตนเองประพฤติดุปฏิบัติจนเป็นปกติวิสัย จึงเรียกวินิวัติของผู้ทรงศีล ฉะนั้น การรักษาศีล ๕ เป็นหลักธรรมสำหรับมนุษย์ทุกคนเพื่อ

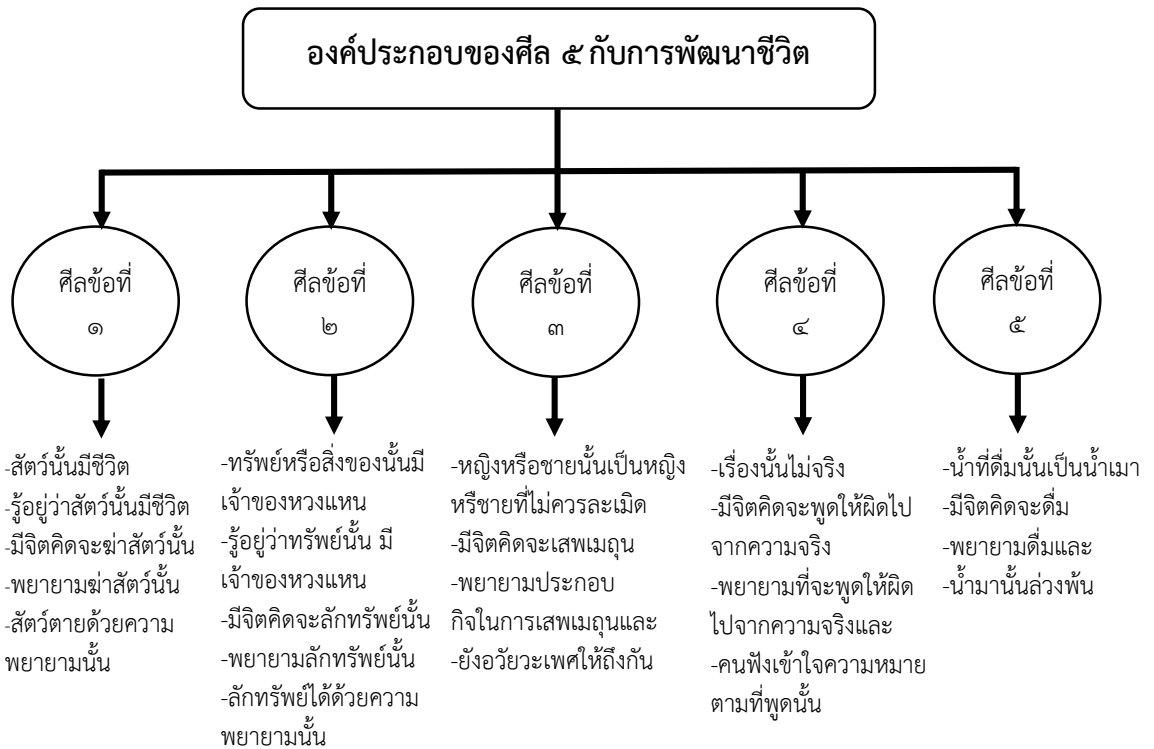
๑. เพื่อประโยชน์ของตนเอง คือ การได้ฝึกฝนอบรมตนเอง มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการทำงานและสติปัญญา มีคุณธรรมต่างๆ พร้อมทั้งมีความประพฤติที่ดีทั้งภายนอกและภายใน

๒. เพื่อประโยชน์ของสังคมคือเป็นผู้ประกอบไปด้วยความเมตตากรุณา มีความช่วยเหลือเกื้อกูลหรือมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น พร้อมทั้งเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของผู้อื่นทั้งนี้ก็เพื่อความสงบสุขสำหรับปัจเจกชนและสังคมโดยรวม อันเป็นรากฐานแห่งความสงบสุขร่มเย็นขึ้นในชาติบ้านเมืองและก่อให้เกิดสันติภาพที่ถาวรขึ้นในโลก

การดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติดนอกจากจะมีโทษต่อร่างกายแล้ว ยังบั่นทอนสติปัญญาอีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น การขาดกรรม อกซิงวิ้งราว อาชญากรรมทางเพศ การหลอกลวงต้มตุ๋น

^{๗๑}พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), การสั่งสมบุญด้วยการรักษาศีล, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญ สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๙.

และอุบัติเหตุต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเองและสังคมโดยรวม ซึ่งองค์ประกอบของศีลทั้ง ๕ ข้อที่กล่าวมาพอจะสรุปได้เป็นรูปภาพที่ ๒.๑ ดังนี้

รูปภาพที่ ๒.๑ แสดงองค์ประกอบของศีล ๕ กับการพัฒนาชีวิต

จากรูปภาพที่กล่าวมาเบื้องต้น ศีลทั้ง ๕ ข้อเป็นกฎระเบียบและเป็นหลักประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อป้องกันแวงและภัยทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย หากคนในสังคมไม่เคารพในหลักของศีลแล้ว ความทุกข์เดือดร้อนก็จะกลายเป็นปัญหาของชีวิตและสังคม พระพุทธองค์ทรงมุ่งเน้นให้มนุษย์ในสังคมมีความสุขสงบ มีเอกภาพ ความเสมอภาคบนหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิต โดยให้มีความรัก มีเมตตาต่อสรรพชีวิตที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีปกติสุข ไม่เดือดร้อน เป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และอานิสงส์สืบไปอย่างต่อเนื่องกัน เป็นต้น

๒.๘ ประโยชน์ (อานิสงส์) ของการรักษาศีล ๕

ศีล ๕ ดังกล่าวมาแล้วในเบื้องต้นนั้น แม้กระทั่งศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ ย่อมมีอานิสงส์เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ตามระดับของการสมาทานศีล และประเภทของศีลที่รักษา แต่ศีลนั้นแม้จะมีอานิสงส์เพียงไรก็ยังเป็นเพียงการบำเพ็ญบุญบารมีในชั้นกลางๆ ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะเป็นเพียงระบบหรือกติกาที่จะรักษากายและวาจาให้สงบ ไม่ก่อให้เกิดทุกข์โทษขึ้นทางกายวาจาเท่านั้น

ส่วนทางจิตใจนั้น ศิลปินยังไม่สามารถที่จะควบคุมหรือทำให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ ฉะนั้น การรักษาศิลปินจึงยังได้บุญน้อยกว่าการภาวนา เพราะการภาวนาเป็นการรักษาใจ รักษาจิต และชักพอกจิตให้เบาบางจนหมดกิเลส กล่าวคือ ความโลภ โกรธ และหลง อันเป็นเครื่องร้อยรัดให้บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ การภาวนาจึงเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด ได้บุญมากที่สุด เป็นกรรมอันยิ่งใหญ่ เรียกว่า “มหัศจรรย์” อันเป็นมหัศจรรย์ที่สุด

อานิสงส์ของการรักษาศิลปินจะมีผล ดังนี้

อานิสงส์ผู้รักษาศิลปินข้อที่ ๑ คือ (การไม่ทำปาณาติบาต) ย่อมได้รับอานิสงส์ถึง ๒๓ ประการ มีคณานิสงส์ ล้วนแต่น่าพอใจ ล้วนแต่ทำให้สุขใจ มีดังต่อไปนี้ คือ

- (๑) บริบูรณ์ด้วยอวยวะ คือไม่พิกลพิการ
- (๒) มีกายสูง และสมส่วน
- (๓) สมบูรณ์ด้วยความคล่องแคล่ว
- (๔) เป็นผู้มิเฝ้าประดิษฐานลงด้วยดี
- (๕) เป็นผู้สุดใสรุ่งเรือง
- (๖) เป็นคนสะอาด ๗) เป็นคนอ่อนโยน
- (๘) เป็นคนมีความสุข
- (๙) เป็นคนแก่ล้ากล้า
- (๑๐) เป็นคนมีกำลังมาก
- (๑๑) มีถ้อยคำสละสลวยเพราะพริ้ง
- (๑๒) มีบริวารมิได้พลัดพรากจากตน
- (๑๓) เป็นคนไม่สะดุ้งตกใจกลัว
- (๑๔) เข้าศึกศัตรูทำร้ายมิได้
- (๑๕) ไม่ตายด้วยความเพียรของผู้อื่น
- (๑๖) มีบริวารหาที่สุดมิได้
- (๑๗) รูปสวย
- (๑๘) ทรวดทรงสมส่วน
- (๑๙) ป่วยใช้น้อย
- (๒๐) ไม่มีเรื่องเสียใจ
- (๒๑) เป็นที่รักของชาวโลก
- (๒๒) ไม่พลัดพรากจากสิ่งที่รัก
- (๒๓) มีอายุยืน^{๗๒}

อานิสงส์ผู้รักษาศิลปินข้อที่ ๒ คือ (อทินนาทาน) ผู้รักษาย่อมได้รับอานิสงส์ถึง ๑๑ ประการ คือ

- (๑) มีทรัพย์มาก
- (๒) มีทรัพย์ได้ง่าย

---

^{๗๒} พระชัยณรงค์ วิหิต (เรื่องมะรุต), “การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม”, *วิทยานพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

- (๓) ได้โศกทรัพย์ไม่สิ้นสุด
- (๔) โศกทรัพย์ที่ยังไม่ได้ก็ยอมได้
- (๕) โศกทรัพย์ที่ได้ไว้แล้วก็ยังยืน
- (๖) หาสิ่งที่ปรารถนาได้อย่างรวดเร็ว
- (๗) สมบัติปราศจากภัยพิบัติต่างๆ
- (๘) หาทรัพย์ได้โดยไม่ถูกแบ่ง
- (๙) ได้โลกุตระทรัพย์
- (๑๐) ไม่เคยรู้ ไม่เคยได้ยินคำว่าไม่มี
- (๑๑) อยู่ที่ไหนก็เป็นสุข^{๗๓}

อานิสงส์ผู้รักษาศีลข้อ ๓ คือ (ไม่ทำชู้กับคู่ครองของผู้อื่น) ได้รับอานิสงส์ผลถึง ๒๐ ประการ

คือ

- (๑) ไม่มีข้าศึกศัตรู
- (๒) เป็นที่รักแห่งชนทั่วไป
- (๓) หาเครื่องอุปโภค บริโภคได้ง่าย
- (๔) กลับก็เป็นสุข
- (๕) ตื่นก็เป็นสุข
- (๖) พ้นภัยในอบาย
- (๗) ไม่ต้องเกิดเป็นหญิงหรือกะเทยอีก
- (๘) ไม่โกรธง่าย
- (๙) ทำอะไรก็ได้ โดยเรียบริ้อย
- (๑๐) ทำอะไรก็ทำโดยเปิดเผย
- (๑๑) คอไม่ตก คือ มีสง่า
- (๑๒) หน้าไม่ก้ม คือ มีอำนาจ
- (๑๓) มีแต่เพื่อนรัก
- (๑๔) มีอินทรี ๕ บริบูรณ์
- (๑๕) มีลักษณะบริบูรณ์
- (๑๖) ไม่มีใครรังเกียจ
- (๑๗) ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อย หากินง่าย
- (๑๘) อยู่ที่ไหนก็เป็นสุข
- (๑๙) ไม่ต้องกลัวภัยจากใคร
- (๒๐) ไม่ค่อยพลัดพรากจากของที่รัก^{๗๔}

อานิสงส์ผู้รักษาศีลข้อที่ ๔ คือ (เว้นจากการพูดปด พูดหลอกลวง ปลิ้นปล้อน) ย่อมได้รับอานิสงส์ ๑๔ ประการ คือ

^{๗๓}เรื่องเดียวกัน.

^{๗๔}เรื่องเดียวกัน.

- (๑) มีอินทรี ๕ ผ่องใส
- (๒) มีวาจาไพเราะสละสลวย
- (๓) มีโรฟันอันเสมอขีด บริสุทธิ์
- (๔) ไม่อ้วนเกินไป
- (๕) ไม่ผอมเกินไป
- (๖) ไม่ดำเกินไป
- (๗) ได้แต่สัมผัสอันเป็นสุข
- (๘) ไม่สูงเกินไป
- (๙) ปากหอมเหมือนดอกบัว
- (๑๐) มีบริวารล้วนแต่ขยันขันแข็ง
- (๑๑) มีถ้อยคำที่บุคคลเชื่อได้
- (๑๒) ลิ่นแดงอ่อนเป็นกลีบดอกบัว
- (๑๓) ใจไม่ฟุ้งซ่าน
- (๑๔) ไม่เป็นอ่างไม่เป็นใบ^{๗๕}

อานิสงส์ผู้รักษาศีล ๕ คือ (เว้นจากการเสพสุราเมรัย สารเสพติดทุกชนิด) ย่อมได้รับ
อานิสงส์ ๓๕ ประการ คือ

- (๑) รู้กิจอดีต อนาคต ปัจจุบันได้รวดเร็ว
- (๒) มีสติตั้งมั่นทุกเมื่อ
- (๓) ไม่เป็นบ้า
- (๔) มีความรู้มาก
- (๕) ไม่หวั่นไหว
- (๖) ไม่งุนงง ไม่เซอะ
- (๗) ไม่เป็นบ้าใบ้
- (๘) ไม่มัวเมา
- (๙) ไม่ประมาท
- (๑๐) ไม่หลงใหล
- (๑๑) ไม่หวาดสะดุ้งกลัว
- (๑๒) ไม่มีความรำคาญ
- (๑๓) ไม่มีใครริษยา
- (๑๔) มีความชวนชวายน้อย
- (๑๕) มีแต่ความสุข
- (๑๖) มีแต่คนนับถือยำเกรง
- (๑๗) พุดแต่คำสัตย์
- (๑๘) ไม่ส่อเสียดใคร ไม่มีใครส่อเสียด

---

^{๗๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

- (๑๙) ไม่พูดหยาบ ใครไม่พูดหยาบด้วย
- (๒๐) ไม่พูดเล่นไปรอยประโยชน์
- (๒๑) ไม่เกียจคร้านทุกคืนวัน
- (๒๒) มีความกตัญญู
- (๒๓) มีกตเวที
- (๒๔) ไม่ตระหนี่
- (๒๕) รู้เหลี่ยมเจ้าเจ้านาน
- (๒๖) มีศีลบริสุทธิ์
- (๒๗) ซื่อตรง
- (๒๘) ไม่โกรธใคร
- (๒๙) มีใจละเอียดแก่เบา
- (๓๐) รู้จักกลัวบาป
- (๓๑) มีความเห็นถูกต้อง
- (๓๒) มีปัญญามาก
- (๓๓) ปัญญาารสอันเกิดแต่ธรรม
- (๓๔) เป็นปราชญ์ มีญาณคติ
- (๓๕) ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์^{๗๖}

จะเห็นได้ว่า อานิสงส์ของการรักษาศีลโดยรวมนั้นก็จะสามารถส่งผลดีให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี สงบเรียบร้อย มีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาโปรดอุบาสก อุบาสิกา ชาวตำบลบ้านป่าภูสิตาม กล่าวโดยสรุปคือ

อานิสงส์ข้อที่ ๑ ย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวงซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ

อานิสงส์ข้อที่ ๒ กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป

อานิสงส์ข้อที่ ๓ เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมเป็นผู้แก่ล้ากล้า ไม่เก้อเขินเข้าไปหาบริษัทนั้น ๆ

อานิสงส์ข้อที่ ๔ ย่อมไม่หลงลืมสติ

อานิสงส์ข้อที่ ๕ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

หากกล่าวอีกนัยหนึ่ง **ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๑** เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็จะทำให้มีพละนามัยแข็งแรง ปราศจากโรคภัยอายุยืนยาว ไม่มีศัตรูเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บไม่มีอุบัติเหตุต่างๆที่จะทำให้บาดเจ็บ หรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันสมควร **ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๒** เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เกิดในตระกูลที่ ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพมักจะประสบช่องทางที่ดี มั่งมีทรัพย์ ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปด้วย ภัยต่างๆ เช่น อัคคีภัย วาตภัย โจรภัย ฯลฯ **ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๓** เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็จะประสบโชคดีใน ความรัก มักได้พบรักแท้ที่จริงจังจริงใจ ไม่อกหัก มีบุตรธิดา ก็ว่านอนสอนง่าย ไม่ดื้อด้น ไม่ถูกผู้อื่น หลอกลวงฉูดคร่ำ อนาคตจะไปทำให้เสียหาย บุตรธิดาย่อมเป็นอภิชาติบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียง มาสู่วงศ์ตระกูล **ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๔** เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์จะทำให้เป็นผู้ที่มีสุเมสันใจไพเราะ พูดจาดีมีน้ำ

^{๗๖}เรื่องเดียวกัน.

มีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผล ชนิดที่เป็น "พุทธวาจา" มีโวหารปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจา ความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือ สามารถกล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี **ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๕** เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ เป็นผู้มีสมองประสาธ ปัญญา ความคิดแจ่มใสจะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉาน และทรงจำได้ง่าย ไม่หลงลืมเพื่อนและเลอะเลือน ไม่เสียดสี วิกจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทึบ ปัญญาอ่อนหรือปัญญานิม เป็นต้น

๒.๙ สรุปท้ายบท

จากรายละเอียดที่กล่าวมาเบื้องต้น สามารถสรุปตออกเป็นภาพรวม กล่าวคือ ศีลทั้ง ๕ ข้อนี้เป็นกฎระเบียบและเป็นหลักประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคน เพื่อป้องกันแควและภัย ทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย หากคนในสังคมไม่เคารพในหลักของศีลแล้ว ความทุกข์เดือดร้อนก็จะกลายเป็นปัญหาของชีวิตและสังคม พระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นให้มนุษย์ในสังคมมีความสุข สงบ มีเอกภาพ ความเสมอภาคบนหลักพื้นฐานของการดำเนินชีวิต โดยให้มีความรัก มีเมตตาต่อสรรพชีวิตที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีปกติสุข ไม่เดือดร้อน เป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล ซึ่งมีประโยชน์และอันสืบไปอย่างต่อเนื่อง

คนที่ขาดศีลข้อที่หนึ่ง คือ ฆ่าและทำร้ายคนอื่นสัตว์อื่น ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน ต้องได้รับโทษ เช่น ต้องถูกกักขังอยู่ในเรือนจำ และในอนาคต เมื่อตายไปก็เกิดในสถานที่ลำบาก เช่น เกิดในนรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดในโลกมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนอายุสั้น และมักถูกฆ่าตาย

คนที่ขาดศีลข้อที่สอง คือ ลักทรัพย์ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่น การขโมยรถยนต์เจ้าของรถยนต์ย่อมเกิดความเสียหายและจงเวรหวัชโหม เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ก็ต้องถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มีนรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเป็นมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนยากจนและถูกโกง ถูกปล้น หรือถูกขโมย

คนที่ขาดศีลข้อที่สาม คือ ประพฤติผิดในกาม ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือทำให้เกิดความแตกแยกในครอบครัว และถูกปองร้ายเป็นต้น เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มีนรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเกิดการแตกแยกร้างฉานในครอบครัว

คนที่ขาดศีลข้อที่สี่ คือ พูดเท็จหลอกลวงคนอื่น ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่น การพูดขู่ข่มให้คนแตกความสามัคคี พูดใส่ความคนอื่นโดยไม่มีมูล เมื่อมีคนทราบความเป็นจริงแล้วก็ไม่มีใครอยากเชื่อถือ บางคนถึงกับถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ เมื่อเขาตายไปก็ไปเกิดในสถานที่ลำบากมีนรก เป็นต้น เมื่อเขามาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาถูกใส่ความ มักได้ฟังแต่เรื่องไม่จริง เพราะกรรมที่ตนทำไว้มาให้ผล

คนที่ขาดศีลข้อที่ห้า คือ ดื่มสุราและเมรัยหรือของเสพติดให้โทษต่าง ๆ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือ เสื่อมทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ทรัพย์ย่อมฉิบหายไป และก่อให้เกิดความทะเลาะวิวาท ทั้งเป็นเหตุให้ทำผิดศีลข้ออื่น ๆ ได้ง่ายขึ้นด้วย เพราะเมื่อเมาก็มักขาดสติ บางคนถูกไล่ออกจากงาน บางคนก็ต้องพิการหรือตายไปบนท้องถนนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็เพราะความประมาท เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบายมีนรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษของกรรมที่ยังเหลืออยู่

ทำให้เขาเป็นคนบ้าใบ้ สติไม่สมบูรณ์ สมองเสื่อม เพราะกรรมที่ตนทำไว้นั้นให้ผล ฉะนั้น คนที่ขาดศีล ย่อมสร้างแต่เวรภัยให้แก่ตนเอง

จากเรื่ององค์ประกอบของศีลนั้น จากการศึกษาทำให้ทราบว่า ถ้าไม่ครบองค์ประกอบของศีล ไม่ถือว่า ศีลขาด เช่น การฆ่าสัตว์มีองค์ ๕ แต่ทำไปแค่องค์ ๔ อย่างนี้ เรียกว่า ศีลทะลุ และถ้า ลดหล่นลงมาอีก ก็จะเรียกว่า ศีลต่าง ศีลพร้อย ตามลำดับ นอกจากนี้พระอรธกถาจารย์ ยังได้แสดง หลักสำหรับวินิจฉัยว่า การละเมิดศีลแต่ละข้อจะมีโทษมากหรือน้อย นั้นขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้ คือ การ ฆ่าสัตว์ มีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ

(๑) พิจารณาจากคุณประโยชน์ การฆ่าสัตว์ที่มีคุณมาก จะมีโทษมากกว่าการฆ่าสัตว์ที่มีคุณ น้อยหรือไม่มีคุณ เช่น ฆ่าพระอรหันต์ มีโทษมากกว่าฆ่าปุถุชน ฆ่าสัตว์ที่ช่วยงานมีโทษมากกว่าฆ่าสัตว์ คุรร้าย เป็นต้น

(๒) ขนาดกาย สำหรับสัตว์ดิรัจฉานจำพวกที่ไม่มีคุณเหมือนกัน การฆ่าสัตว์ใหญ่ มีโทษมาก กว่าฆ่าสัตว์เล็ก

(๓) ความพยายามมีความพยายามในการฆ่ามาก มีโทษมาก มีความพยายามน้อย มีโทษ น้อยและ

(๔) กิเลสหรือเจตนา กิเลสหรือเจตนาแรง มีโทษมาก กิเลสหรือเจตนาอ่อน มีโทษน้อย เช่น การฆ่าด้วยโทสะหรือความเกลียดชัง มีโทษมากกว่าการฆ่าเพื่อป้องกันตัวการลักทรัพย์ มีโทษมากหรือ น้อยขึ้นอยู่กับ ๑) คุณค่าของทรัพย์สิ่งของนั้น ๒) คุณความดีของผู้เป็นเจ้าของทรัพย์นั้นและ ๓) ความพยายามในการลักทรัพย์นั้น

การประพฤติดิในกาม มีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ (๑) คุณความดีของผู้ที่ถูกละเมิด (๒) ความแรงของกิเลส (๓) ความเพียรพยายามในการประพฤติดิในกามนั้นการพูดเท็จ มีโทษมาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับ ๑) ความเสียหายที่เกิดขึ้นว่ามากน้อยเพียงใด ๒) คุณความดีของผู้ที่ถูกละเมิดและ ๓) ผู้พูดนั้นเป็นใคร เช่น คุฤหัสถ์ (ผู้ครองเรือน) ที่โกหกว่า "ไม่มี " เพราะไม่อยากให้ของๆ ตน อย่าง นี้มีโทษน้อย แต่การเป็นพยานเท็จมีโทษมากบรรพชิต พูดเล่นมีโทษน้อย แต่การพูดว่าตน "รู้เห็น " ในสิ่งที่ตนไม่รู้ไม่เห็น จึงมีโทษมากการดื่มเมา มีโทษมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ ๑) อุกุศลจิตหรือกิเลส ในการดื่ม ๒) ปริมาณที่ดื่มและ ๓) ผลที่เกิดจากการกระทำผิดพลาด ชั่วร้าย ที่ตามมาจากการดื่มเมา

ประโยชน์ของการรักษาศีล ๕

พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงจำแนกแยกแยะคุณค่าของศีลธรรมไว้โดยตรง เพราะพระองค์ทรง ประสงค์เพียงจะให้ปัจเจกบุคคลปฏิบัติมุ่งความดีงามทางศาสนาเป็นหลัก แต่เมื่อศึกษาให้ละเอียดลง ไปก็จะพบว่า สามารถจำแนกคุณค่าของศีลธรรมออกได้เป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ประโยชน์ระดับปัจเจกบุคคล

พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีลในโลกนี้ย่อมประสบกอง แห่งโภคะใหญ่ ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ เกียรติศัพทที่ติงามของคนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมระบือไป คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล เข้าไปหาบริษัทใดๆ คือ ชตติยบริษัท พราหมณบริษัท คุฤหบดีบริษัทหรือสมณบริษัท เป็นผู้แก่กล้าไม่เก้อเขินเข้าไปหา คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อม

เป็นผู้ไม่หลงทำกาละ คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมเข้าถึง สุคติโลกสวรรค์ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก^{๗๗}

๒. ประโยชน์ระดับสังคม

การที่มนุษย์ในสังคมยังต้องเดือดร้อนวุ่นวายอยู่มากในสังคมปัจจุบัน ทั้งๆ ที่มนุษย์ได้พยายามที่จะพัฒนาตนเองอย่างเต็มความสามารถแล้วก็ตาม เพราะมนุษย์เป็นจำนวนมากขาดการพัฒนาภายใน คือ จิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศีลธรรม ฉะนั้น บุคคลในสังคม ตั้งแต่ระดับเบื้องต้น คือ ระดับปัจเจกบุคคลไปถึงครอบครัว ถือว่าเป็นปัญหาต่อสังคมโดยรวมเป็นอย่างมาก เพราะการขาดคุณธรรมคือศีลที่เป็นพื้นฐานดังกล่าว ในการนำเอาศีลมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกต่อตนเองและบุคคลอื่นๆ ในพระพุทธศาสนาได้สอนเรื่องศีลไว้เพื่อจุดประสงค์หลัก คือ ความเป็นคนดีในสังคม เป็นการลดปัญหาได้อย่างดีที่สุดหากประพฤติตามโดยเคร่งครัด เมื่อศึกษาและพัฒนาตนเองแล้วย่อมนำบุคคลผู้ประพฤติ ปฏิบัติให้ถึงจุดหมายสูงสุด (คือ การขจัดกิเลส อันเป็นมูลฐานของความไม่ดีหรือที่เรียกว่า อกุศล คือ ความชั่ว)

๓. ประโยชน์ระดับโลก

ศีล ๕ หรือเบญจศีลในพระพุทธศาสนาหรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มนุษยธรรม” คือ ธรรมะสำหรับมนุษย์ เพราะทำจิตใจของผู้มีศีลให้สูงขึ้นและทำให้ต่างจากสัตว์เดรัจฉานทั่วไป ในทางตรงกันข้าม คนที่ไม่มีศีล ย่อมทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคม ถ้าคนในโลกนี้มีศีล ๕ โดยทั่วกันแล้วโลกก็จะสงบยิ่งขึ้น ไม่มีการเบียดเบียน ขว้างขว้างผลาญไม่มีสงคราม ไม่มีการขโมยแย่งชิงโกงกินกัน ไม่มีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม ไม่มีการโกหกใส่ความกัน ไม่มีการเสพของมีนเมาให้โทษต่างๆ อันเป็นที่ตั้งของความประมาทและความฉิบหายต่างๆ โลกก็จะสงบร่มเย็น คนในสังคมจะมีความสุข มีความรักใคร่สามัคคีปรองดองกันเพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน ศีลนั้นถ้าใครรักษาย่อมนำความสุขมาให้แก่ผู้นั้นอย่างแน่นอน (ผู้ประพฤติธรรมย่อมนำความสุขมาให้) ศีลเป็นเครื่องวัดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทำให้มนุษย์ต่างไปจากสัตว์เดรัจฉานในด้านคุณธรรมทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

จะเห็นได้ว่า การละเมิดศีลในทุกๆระดับ ไม่ว่าจะเป็ศีลขาด ศีลทะเล่ ศีลต่างหรือศีลพร้อย ล้วนแล้วแต่ทำให้ใจเราไม่บริสุทธิ์หรือเรียกว่า “บาป” เป็นหนทางสู่ประทุพบายภูมิ ในการรักษาศีลที่ถูกต้องและบริสุทธิ์ยิ่งขึ้นนั้น ควรกระทำควบคู่กับการรักษากุศลกรรมบถ ๑๐ และตั้งใจว่า เราจะไม่ละเมิดศีลด้วยตนเอง เราจะไม่ยุยงให้คนอื่นผิดศีลและเมื่อเห็นคนอื่นผิดศีลแล้วเราจะไม่พลอยยินดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักปฏิบัติที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้ตนเองพ้นทุกข์นั้น จะต้องมีการรักษาศีลของตนให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เสมอ เมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว จะมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติและเข้าสู่กระแสของมรรค ผล นิพพานในที่สุด

ตามทัศนะของผู้วิจัย ผู้วิจัยมองว่าศีล ๕ คือ แนวคิดของพุทธปรัชญาเกี่ยวกับข้อประพฤติปฏิบัติรวมกับความเชื่อเดิมของคนในชุมชนซึ่งเป็นแนวทางที่จะไปเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีเดิมอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ในแง่หนึ่งก็คือแนวทางช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนขั้นต้นของคนในชุมชน เช่น ปัญหาทะเลาะวิวาทกันจนก่อให้เกิดการฆ่ากันตาย ปัญหาการเบียดเบียน

^{๗๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๑/๒๒๘.

ทรัพย์สินของคนในชุมชน ปัญหาความมั่นคงทางครอบครัวอันเกิดจากการไม่หนักแน่นในชีวิตครอบครัว ปัญหาการปิดบังความจริงเกิดการโกหกไม่ชี้แจงความจริง หรือการบิดเบือนความจริง และปัญหาเกี่ยวกับการไม่เอาใจใส่สุขภาพของคนในชุมชน เป็นต้น

มองทางด้านพัฒนา ศิล ๕ ช่วยเสริมสร้างให้คนในชุมชนได้พัฒนาในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านการพัฒนาชีวิต ด้านการพัฒนาครอบครัว และด้านการพัฒนาปัญญา เป็นต้น

มองด้านการดำรงชีวิต ศิล ๕ ช่วยเสริมสร้างในหลายด้านเช่นกัน เช่น ด้านการพึ่งพาตนเอง ด้านหน้าที่ทางครอบครัว และด้านการรักษาอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

จะเห็นว่าศิลป ๕ ก็คือ ตัวช่วยเสริมให้แบบแผนในการปฏิบัติเดิมนั้น ที่มีปัญหาของชาวบ้านดีขึ้น แนวทางเดิมของชาวบ้านถึงจะดีอย่างไรยังต้องมีแนวทางมาเสริมสร้างถึงจะช่วยแก้ปัญหาให้เบาบางลงได้ ดังนั้น แนวทางของศิลป ๕ จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนได้อยู่กันอย่างปกติสุขนั่นเอง